

Міністерство науки і освіти України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Філософський факультет

Н.М. Матейко

Загальна психологія

навчально-методичні рекомендації до курсу

УДК 159.9
ББК 88.3
М 34

Матейко Н.М. Загальна психологія: навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 65с.

Рецензенти:

Москалець В.П., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та експериментальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Хабайлюк В.В. кандидат психологічних наук, доцент кафедри філософії Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Друкується за ухвалою вченої ради філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 8 від 24 .04. 2013р.)

Матейко Н.М.
М 34 Загальна психологія: навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 65с.

Навчально-методичний посібник із загальної психології включає розробки планів семінарських занять та теоретичні матеріали для самостійної підготовки студентів. У посібнику представлено перелік питань для поглибленого опрацювання та обговорення, завдання для письмового опрацювання, питання для самоконтролю.

Рекомендується студентам спеціальності «Хореографічне мистецтво» Інституту мистецтв.

УДК 159.9
ББК 88.3

Передмова

В сучасній Україні соціальні очікування від працівників педагогічно-мистецьких спеціальностей пов'язані з самодостатністю сформованої особистості, його вміння розуміти сучасну молодь, вміння співвідносити педагогічну рефлексію та емпатію з педагогічним тактом. Навчальна дисципліна "Загальна психологія" в університеті виступає органічною частиною підготовки майбутнього спеціаліста.

Засвоюючи зміст, поняття, закономірності та механізми психічних явищ, свідомості, розвитку особистості, її пізнавальних, емоційно-вольових та індивідуальних особливостей, студенти повинні чітко трансформувати узагальнені основи психології в розуміння законів розвитку особистості, своєрідності періодів її психічного становлення, появи вікових криз як у дитинстві, так і в дорослому житті, розуміти закони соціалізації особистості та входження в групу з метою проникнення у внутрішній світ вихованців та організації реальної допомоги їм в мистецькій діяльності та міжособистій взаємодії.

Навчально-методичні рекомендації із «Загальної психології» для студентів I курсу спеціальності «Хореографічне мистецтво» створені з метою надання допомоги майбутнім керівникам мистецьких колективів у розумінні психологічної характеристики особистості, когнітивної сфери особистості, уяви і творчості як невід'ємних складових майбутньої професійної діяльності, вмінні спостерігати та аналізувати власну поведінку і поведінку інших людей. Все це сприятиме зростанню як теоретичної так і практичної кваліфікації майбутнього спеціаліста.

Структурою методичних рекомендацій передбачено вступні матеріали, три розділи, додатки, тезаурус, список літературних джерел. У вступних матеріалах подано передмову, опис навчальної дисципліни, мету та завдання навчальної дисципліни, навчальну програму дисципліни, розподіл тем за модулями навчально-методичного плану курсу.

Методичними рекомендаціями передбачено три розділи. У першому розділі розкрито зміст та джерельну базу лекцій, у другому розділі подано плани семінарських занять, третій розділ містить зміст завдань для самостійної роботи студентів. Зміст та джерельна база лекцій містить назву теми лекції, згідно тематичного плану, перелік основних теоретичних положень, які пропонуються до уваги студентів, питання для самоконтролю та перелік літературних джерел. Семінарські заняття за структурою складаються з чотирьох етапів: питань для фронтальної бесіди, питань для поглибленого опрацювання та обговорення, завдань для письмового опрацювання та питань для самоконтролю. Для підготовки до кожного заняття автор пропонує список літературних джерел, відповідно до теми семінарського заняття.

Методичні матеріали містять завдання для самостійної роботи студентів з дисципліни "Загальна психологія", складені відповідно до програми вивчення дисципліни, передбачають ведення студентами словника психологічних термінів з кожної теми, підготовку відповідей на питання для самоконтролю та завдання, а також вирішення проблемних ситуацій та розв'язання творчих завдань.

Передмова	3
Опис навчальної дисципліни.....	5
Програма навчальної дисципліни.....	7
Структура навчальної дисципліни.....	14
Розділ I. Лекційна тематично-змістова частина курсу.....	15
Розділ II. Плани семінарських і практичних занять.....	25
Розділ III. Зміст завдань для самостійної роботи студентів.....	32
Орієнтовні завдання для тесового контролю знань	42
Перелік питань для здачі модулів з курсу «Загальна психологія».....	45
Список літературних джерел.....	60

**Опис навчальної
дисципліни**

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2,5	Галузь знань <u>0202 Мистецтво</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки <u>6.020202 Хореографія</u> (шифр і назва)		
Модулів – 8	Спеціальність (професійне спрямування): _____	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 7		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання <u>не передбачене</u>		Семестр	
Загальна кількість годин – 140		1-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		28 год.	28 год.
		Практичні, семінарські	
		6 год.	8 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		35 год.	35 год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю: залік, іспит			

Мета і завдання навчальної дисципліни

Загальна психологія є базовим курсом психологічної науки, предметом дослідження якої є загальні закономірності, тенденції, особливості розвитку психіки у філо- та онтогенезі, а також теоретичні методи і принципи, основні поняття та категоріальний апарат.

Метою загальної психології є розроблення проблем методології та історії психології, теорії і методів дослідження найбільш загальних законів виникнення, розвитку і буття психічних явищ, дослідження функціонування пізнавальної діяльності, загальних закономірностей відчуттів, сприймання, пам'яті, уваги, мислення, інтелекту, диференціально-психологічних особливостей особистості, характеру і темпераменту, провідних мотивів поведінки тощо.

Завдання вивчення дисципліни полягає в аналізі категорій особистості, діяльності, когнітивної сфери особистості, функцій психіки, соціально-психологічної сфери особистості та наповнення їх конкретним психологічним змістом.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- зміст базових категорій психології, основні закономірності функціонування психічних феноменів, одиниці аналізу психологічної структури діяльності, психологічну структуру пізнавальної активності людини.
- наукові поняття, що складають предмет, закономірності, зміст та структуру психології;
- методологічні засади та світоглядні основи курсу "Загальна психологія", методи та конкретні методики дослідження психічних явищ;
- суттєві закономірності розвитку особистості, її виховання та формування в дошкільному та шкільному віці;
- значення нерозривності формування особистості та індивідуальності з їх соціальним оточенням, соціальними групами та колективами;
- сутність та значущість оволодіння студентами психологічними знаннями, вміннями та навичками, як необхідно важливими для підготовки педагога XXI століття;
- об'єктивну необхідність вивчення психології як особистісно – так і професійно-значущої науки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **вміти**:

- застосовувати організаційні емпіричні методи, методи обробки даних, методи корекції;
- диференціювати поняття індивід, людина, особистість, індивідуальність, об'єкт;
- встановлювати місце та значення відчуття та сприймання в системі інтелектуальних властивостей особистості;
- вміти визначати ті чи інші явища психіки;
- досліджувати прояви та рівні розвитку особистості та інтелекту;
- застосовувати новітні технології психологічної науки в забезпеченні досягнень професійної діяльності.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	Лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
7	140	56	14			70						
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Психологія як наука												
Тема 1. Джерела знань про психіку	4	2				2						
Тема 2. Предмет і завдання сучасної психології	4	2				2						
Тема 3. Розвиток психіки і свідомості	4	2				4						
Тема 4. Принципи та методи сучасної психології	6	2	2			2						
Разом за змістовим модулем 1	20	8	2			10						
Змістовий модуль 2. Особистість та діяльність												
Тема 5. Особистість	4	2				4						
Тема 6. Самосвідомість особистості	4	2				2						
Тема 7. Активність та діяльність особистості.	4	2				2						
Тема 8. Кризи особистості в сучасному суспільстві.	6	2	2			2						
Разом за змістовим модулем 2	20	8	2			10						
Змістовий модуль 3. Пізнавальна функція психіки												
Тема 9. Відчуття і сприймання як початкові ланки пізнавального процесу	4	2				2						
Тема 10. Пам'ять	4	2				2						

Тема 11. Увага як особлива форма психічної діяльності	4	2				2							
Тема 12. Мислення	4	2				4							
Тема 13. Мислення та інтелект	4	2				2							
Тема 14. Уява і творчість	6	2	2			3							
Разом за змістовим модулем 3.	29	12	2			15							
Всього за I семестр	69	28	6			35							
Змістовий модуль 4. Інструментальна функція психіки													
Тема 15. Темперамент	6	2	2			2							
Тема 16. Характер	4	2				2							
Тема 17. Здібності.	4	2				4							
Тема 18. Вольова активність особистості	4	2				2							
Разом за змістовим модулем 4	20	8	2			10							
Змістовий модуль 5. Психічні стани особистості													
Тема 19. Особливості психічних станів особистості	4	2				2							
Тема 20. Емоції та почуття	4	2				2							
Тема 21. Розуміння емоцій інших людей та управління своїми емоціями	6	2				2							
Тема 22. Психічні стани особистості	4	2	2			2							
Разом за змістовим модулем 5.	20	8	2			10							

Змістовий модуль 6. Психічна норма та відхилення

Тема 23. Психічна норма, нормативні відхилення та аномалії	4	2				2						
Тема 24. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку	6	2	2			4						
Разом за змістовим модулем 6.	12	4	2			6						
Змістовий модуль 7. Психологія спілкування та взаємодії												
Тема 25. Спілкування	4	2				2						
Тема 26. Міжособистіне спілкування	6	2				2						
Тема 27. Психологія груп та групової взаємодії	4	2	2			2						
Тема 28 Конфліктні ситуації	4	2				3						
Разом за змістовим модулем 7	19	8	2			9						
Всього за II семестр	71	28	8			35						

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Тема 1. Джерела знань про психіку

Наукова, життєва та народна психологія, парапсихологія як джерела знань про психіку. Розвиток наукових знань про природу психіки. Наукова, життєва та народна психологія, парапсихологія як джерела знань про психіку.

Тема 2. Предмет і завдання сучасної психології

Предмет і завдання сучасної психології, її значення для життєдіяльності людини. Місце психології в системі наук. Психологія і природознавство. Психологія і науково-технічний прогрес. Психологія і педагогіка. Галузі психології. Теоретична психологія, структура практичної психології.

Тема 3. Розвиток психіки і свідомості

Виникнення і становлення психіки в процесі еволюції. **Подразливість як здатність організму відповідати на життєво важливі впливи середовища.** Стадія елементарної сенсорної психіки тварин. *Стадія перцептивної психіки. Стадія тваринного інтелекту.* Інстинкти. Інстинктивні форми поведінки. Мозок і психіка. Виникнення і розвиток людської свідомості. Передумови виникнення свідомості. Історичний розвиток людської свідомості.

Тема 4. Принципи та методи сучасної психології

Принципи психології. Принцип детермінізму, принцип відображення, п принципі розвитку психіки, принцип єдності психіки та діяльності, системно-структурний принцип. Етапи психологічного дослідження. Організаційні, емпіричні, методи обробки даних та інтерпретаційні методи.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБИСТІТЬ І ДІЯЛЬНІСТЬ

Тема 5. Особистість

Людина як багатосистемне явище. Співвідношення понять індивід, особистість, індивідуальність. Психологічна структура особистості К. К. Платанова. *Позиція особистості. Самовизначення. Самовираження. Самоствердження.*

Тема 6. Самосвідомість особистості

Поняття *свідомості особистості.* Структурні компоненти свідомості. Підструктура *самосвідомості особистості.* Центральні структурні компоненти самосвідомості. *Самооцінка особистості.* Самопізнання. Я-концепція особистості. *Самоконтроль. Самоповага і комплекс меншовартості особистості.* Психологічна «формула» У. Джемса.

Тема 7. Активність та діяльність особистості.

Поняття діяльності. рівні психологічної структури діяльності. Дія. Мета. Мотив. Рухи та дії. **Предметні та розумові дії.** Інтеріоризація. Екстеріоризація. *Знання, навички і вміння. Процес формування вмінь і навичок.*
Основні види діяльності. Творча діяльність. Творче натхнення.

Тема 8. Кризи особистості в сучасному суспільстві.

Розуміння криз особистості у психології. Типи криз особистості. Ступені кризи. Симптоми кризового стану. *Критичні події як причини криз.* Криза розвитку (нормальна або прогресивна криза) Головний симптом наближення *нормальної кризи. Анормальної (регресивної) кризи.* *Кризи психічного розвитку Вікові кризи. Кризи невротичного характеру. Професійні кризи.*

Кризи професійного розвитку особистості. **Переживання під час гострих кризових станів.** *Ставлення до кризи та її подолання.*

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПІЗНАВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПСИХІКИ

Тема 9. Відчуття і сприймання як початкові ланки пізнавального процесу

Поняття про відчуття. Фізіологічні основи відчуттів. Класифікація відчуттів. Закономірності відчуттів. Чутливість аналізатора і поріг чутливості. Відчуття і діяльність. Властивості й закономірності відчуттів та сприймання. Відчуття та сприймання як активні процеси пошуку й обробки інформації. Поняття про сприймання. Різновиди сприймання. Закони сприймання. Спостереження і спостережливість.

Тема 10. Пам'ять

Поняття про пам'ять. Різновиди пам'яті. Матеріальна основа процесів пам'яті. Запам'ятовування та його різновиди. Відтворення та його різновиди. Забування та його причини. Індивідуальні особливості пам'яті. Загальна характеристика процесів пам'яті. Мнемічні властивості особистості.

Тема 11. Увага як особлива форма психічної діяльності

Поняття про увагу. *Фізіологічне підґрунтя уваги. Вчення Ухтомського про домінанту.* Види та властивості уваги. *Мимовільна, довільну та післядовільна увага. Зовнішня (сенсорна й рухова) і внутрішня (інтелектуальна) увага. Зосередженість, стійкість, роззосередженість, коливання, концентрація, розподіл, спрямованість, обсяг, розсіяність уваги як властивості уваги.* Значення уважності у процесі різних видів діяльності людини.

Тема 12. Мислення

Поняття про мислення. Теорії мислення: *інтроспективна, генетична теорія, мислення в асоціативній емпіричній психології, біхевіористична, гештальтпсихологічна теорії, інформаційна, нейропсихологічна теорії.* Розумові дії (*сенсорні, перцептивні, уявні, мисленнєві*) та розумові операції: *аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація, систематизація.*

Форми мислення та його різновиди. Судження (істинні і хибні, прості і складні), міркування, умовиводи (індуктивні і дедуктивні), поняття (конкретні та абстрактні). Процес розуміння. Процес розв'язання завдань. Різновиди мислення. *наочно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне мислення.* Індивідуальні особливості мислення.

Тема 13. Мислення та інтелект

Поняття інтелекту. *Науковий, професійний, життєвий, сімейний, загальний, управлінський, політичний, соціальний інтелект.* Стадії розвитку інтелекту (*сенсомоторний інтелект, доопераціональне мислення, період конкретних операцій, період формальних операцій.* Вербальний та невербальний інтелект. Здоровий глузд, свідомість та розум як форми організації інтелекту. Індивідуальні особливості інтелекту. *Вікова динаміка інтелекту. Структура родини й інтелект. Ефект Флінна, або інтелектуальна акселерація. Гендерні, расові і соціальні особливості інтелекту.*

Тема 14. Уява і творчість

Поняття уяви та її функції. Види уяви: **відтворювальна (репродуктивна) творча (продуктивна) уява; активну і пасивну уява; конкретна та абстрактна уява.** Типи уяви за Т.А. Рібо. Процеси уяви. Уява як творче відображення дійсності. **Стадії творчого процесу.** Кількісні та якісні характеристики уяви. Стадії творчого мислення за теорією Уоллеса.

ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Природа психіки і предмет психологічної науки

Психологія серед інших наук. Методологічні принципи психології. Методи психології. Виникнення і становлення психіки в процесі біологічної еволюції. Основна проблема психології: мозок і психіка.

Тема 2. Загальна психологічна характеристика особистості

Соціальні та біологічні умови розвитку індивіда. Періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості. Розвиток самосвідомості в онтогенезі. Спрямованість особистості. Самосвідомість та «Я-концепція» особистості. Особистісне зростання.

Тема 3. Когнітивна сфера особистості

Поняття про відчуття і сприймання як початкові ланки пізнавального процесу. Властивості та закономірності відчуттів та сприймання. Загальна характеристика і теорії пам'яті. Мнемічні властивості особистості. Психологія мислення. Індивідуальні особливості мислення. Розумові операції та види мислення.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПСИХІКИ

Тема 15. Темперамент

Поняття темпераменту. Психофізіологічний аналіз структури темпераменту за В.Д. Небиліциним. Особливості впливу типу темпераменту особистості на навчальну, виховну та професійну діяльність. Підходи до трактувань типів темпераменту. Теорії темпераменту Гіппократа, Лесгафта, конституційна теорія Е. Кречмера, морфологічна теорія темпераменту В.Шелдона. ВНД і темперамент за І. Павловим.

Тема 16. Характер

Поняття характеру. *Структура характеру. Спрямованість характеру. Переконавання. Сила характеру.* Розумові риси характеру. *Структура рис характеру людини.* Акцентуація характеру. Типи акцентуацій характеру. Взаємозв'язок характеру і темпераменту.

Тема 17. Здібності

Поняття про здібності. Задатки як вихідна передумова для розвитку здібностей *Сенситивні періоди становлення здібностей.* Загальні та спеціальні здібності. *Потенційні та актуальні здібності Види та структура здібностей.* Обдарованість, талант, геніальність. Відмінності у здібностях та їхня природа.

Тема 18. Вольова активність особистості

Воля як вища психічна функція. Форми активності особистості. *Типи критеріїв волі та локус контролю. внутрішня (інтернальна) та зовнішня (екстернальна) локалізації контролю.* Мимовільні, довільні і вольові діями. *Фази та ознаки вольових дій, їх стимулювання.* Форми та фази вольової дії. *Вольові якості особистості.*

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ПСИХІЧНІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ

Тема 19. Особливості психічних станів особистості

Сутність психічних станів. Характерні особливості психічних станів. *Фізіологічні основи і зовнішні вияви психічних станів.* *Класифікація психічних станів.* *Стан страху та шляхи його подолання.* Фобічний страх. Паніка. *Психічні стани особистості в різних ситуаціях життєдіяльності*

Тема 20. Емоції та почуття

Природа емоцій. Переживання. Органічні зміни. Теорії емоцій. Периферична теорія В. Джеймса (1894) і Г. Ланге (1895). Інформаційна теорія емоцій Я.Симонова. Рухове вираження емоційних переживань (тремор, реакції зіниць). Емоції і почуття. Прості і складні емоції. Моральні почуття. Афекти. Настої. Пристрасті. Загальні властивості емоцій і почуттів. Якісні та кількісні характеристики емоцій і почуттів. Переключення. Передбачення. Просторово-часове зміщення.

Тема 21. Розуміння емоцій інших людей та управління своїми емоціями

Механізм декодування експресії емоцій. Інформація, яку використовує людина, впізнаючи емоції інших людей. Ідентифікація емоцій за мімікою, пантомімікою та мовою. Керування емоціями. Контроль вираження своїх емоцій. Вікові особливості контролю експресії емоційної регуляції. Виклик бажаних емоцій. Актуалізація емоційної пам'яті та уяви як спосіб виклику певного емоційного стану. Усунення небажаних емоційних станів. Психорегулююче тренування. Прогресивна релаксація. Способи зняття емоційного напруження.

Тема 22. Психічні стани особистості

Сутність психічних станів та їх класифікація. Емоціогенні стани: настрій, афекти, стрес, фрустрація, пристрасть. *Патологічні зміни емоційних властивостей особистості. Афективна збудливість.* Вплив психічних станів на виникнення психосоматичних захворювань. *Перекручення емоційних реакцій. Емоційна неадекватність. Імовірність виникнення депресії в осіб юнацького віку. Патологічна сором'язливість.* Типи патологічної сором'язливості підлітків.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. ПСИХІЧНА НОРМА І ВІДХИЛЕННЯ

Тема 23. Психічна норма, нормативні відхилення та аномалії

Аномальний психічний дезонтогенез, недорозвинення, порушений дезонтогенез, дефіцитарний, спотворений дисгармонійний і затриманий дезонтогенез. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку. Мінімальна мозкова дисфункція. Педагогічна занедбаність. Неправильне виховання.

Тема 24. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку

Загальна характеристика *затриманого психічного розвитку*. Типи ЗПР. Інфантилізм, депривація, госпіталізм. **Випереджувальний психічний розвиток.** Психічна акселерація. *Девіантна поведінка як вид ненормативного розвитку.* Адиктивна поведінка. *Типи акцентуації як прояв не нормативності інструментальної функції*

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ ТА ВЗАЄМОДІЇ

Тема 25. Спілкування

Характеристика спілкування. Усамотнення. Функції спілкування. Види спілкування: *монологічне спілкування, діалогічне спілкування.* Засоби спілкування. Вербальні засоби спілкування. Невербальна поведінка. Значення міміки, жестів та пантоміміки у процесі спілкування.

Тема 26. Міжособистісне спілкування

Комунікація в міжособистісних стосунках. Основні аспекти міжособистісної комунікації. Говоріння як психологічний компонент вербальної комунікації та його психологічного мистецтва. Слухання як особистісна якість. Особливості міжособистісної взаємодії. Співробітництво та конкуренція як види взаємодії. Види психологічного впливу в інтерактивному процесі Сприймання та розуміння людьми одне одного у процесі міжособистісного спілкування. Механізми соціальної перцепції.

Тема 27. Психологія груп та групової взаємодії

Феномен малої групи. Види малих груп. Групові процеси, групові норми та цінності, групові санкції, групові очікування. Вплив норм групової більшості. Конформна поведінка та конформність. Нонконформізм. Негативізм. Специфіка входження особисті в групу. Адаптація. Індивідуалізація. Інтеграція. Керівництво і лідерство в малій групі.

Тема 28. Конфліктні ситуації

Поняття та структура конфлікту. Динаміка конфлікту. Варіанти співвідношення між образом конфліктної ситуації та реальністю. Шляхи розв'язання конфліктних ситуацій. Основні стилі та стратегії поведінки при розв'язанні конфліктів

ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.ВНУТРІШНІЙ СВІТ ЛЮДИНИ

Тема 4.Уява і творчість

Поняття про уяву. Види і прийоми уяви. Фізіологічні основи уяви. Уява та органічні процеси. Уява і фантазія. Розвиток уяви. Поняття про творчість. Творчість як розв'язування творчих задач. Творче натхнення. Механізми творчості.

Тема 5. Афективна сфера особистості. Емоції: норма, патологія, саморегуляція

Особливості емоційного реагування. Функції емоцій. Види емоцій, емоційних реакцій та емоційних станів. *Керування емоціями.* Емоційна регуляція поведінки. *Прийоми усунення небажаних емоційних станів. Патологічні зміни емоційних властивостей особистості.*

Тема 6. Ненормативний психічний розвиток особистості

Поняття психічного дезонтогенезу. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку. Сутність та форми прояву девіантної поведінки. Акцентуації характеру та їх характеристика. Невротичні розлади як фактори девіантної поведінки. Різновиди та вікові особливості невротичних розладів.

Тема 7. Соціально-психологічна сфера особистості

Характеристика спілкування. Функції спілкування та засоби спілкування. Особливості міжособистісної взаємодії. Сприймання та розуміння людьми одне одного у процесі міжособистісного спілкування. Феномен малої групи. Види малих груп. Специфіка входження особисті в групу. Групові норми та процеси Керівництво і лідерство в малій групі. Шляхи розв'язання конфліктних ситуацій.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА

ТЕМА 1. ДЖЕРЕЛА ЗНАНЬ ПРО ПСИХІКУ

Мета. Встановити місце і роль народної, релігійної психології та парапсихології у формуванні знань про психіку. Розкрити основні етапи формування наукових знань про природу психіки.

Зміст. Донауковий і науковий періоди у розвиток уявлень про психіку людини. Перші наукові уявлення про психіку. Найдавніші спроби науково пояснити психіку "Пам'ятка мемфійської телеології" (кінець IV тис. до н.е.). Внесок в психологію Аристотеля: трактати "Про душу", "Про пам'ять", "Про сновидіння", Ібн-Сіні, Рене Декарта, Галлера і Прохазки. Становлення наукової психології. Праця І. М. Сеченова "Рефлекси головного мозку". Вчення І.П. Павлова про дві сигнальні системи. Перша експериментальна лабораторія В.Вундта. Методологічні принципи радянської психології. Ідеї Л. С. Виготського про значення особистості як інтегративного фактора розвитку вищих психічних функцій.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Історичні етапи становлення психологічної науки.
2. Значення педології у розвитку психолого-педагогічних наук.
3. Психологічні напрями, школи і концепції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія: Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004
2. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
3. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды: В 2 т.- М.: Педагогика, 1980.- Т - С.112-123.
4. Асмолов С.Г. Психология личности. Принципы общепсихологического анализа.- М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990.- С.264-285.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т.- М.: Педагогика, 1989.- С. 245-248.

ТЕМА 2. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Мета. Предмет і завдання сучасної психології. Місце психології в системі наук. Галузі психології.

Зміст. Предмет і завдання сучасної психології, її значення для життєдіяльності людини. Місце психології в системі наук. Психологія і природознавство. Еволюційні ідеї знаменитого природодослідника Ч. Дарвіна, висловлені в книзі «Походження видів шляхом природного відбору, або Збереження сприятливих порід у боротьбі за життя» (1859). З'ясування ролі психіки в поведінці людини психологів-клініцистів, які розробили основи медичної психології І.М. Бехтеревим, С.С. Корсаковим, А.Р. Лурією. Психологія і науково-технічний прогрес. Використання теоретико-інформаційних понять і моделей в психології. Психологія і педагогіка. Групи галузей психології за Ю.Л. Трофімовим: теоретична психологія, науково-прикладна психологія, структура практичної психології.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Принципи психології.
2. Етапи психологічного дослідження.
3. Емпіричні методи отримання даних про психіку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
2. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. – К.: 2001
2. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
3. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: У 2 т. - К.: Форум, 2002.
4. Психологія ХХІ века: Учеб. для вузов / Под ред. В.Н. Дружинина. - М.: ПЕРСЭ, 2003.

ТЕМА 3. ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Мета. Виділити основні принципи психології. Розглянути принцип детермінізму, принцип відображення, принцип розвитку психіки, принцип єдності психіки та діяльності, системно-структурний принцип. Встановити послідовність етапів психологічного дослідження. Розглянути організаційні, емпіричні, методи обробки даних та інтерпретаційні методи.

Зміст. Принципи психології. Поділ методів на групи: пізнавальні (дослідницькі) методи; методи активного впливу на особистість. Етапи психологічного дослідження. Метод спостереження. Види спостереження.

Самоспостереження. Експеримент як головний методом психологічного пізнання. Природний і лабораторний експеримент. Тести. Опитування усне (інтерв'ю, бесіда) і письмове (анкетування). Соціометричний та референтометричний методи. Аналіз продуктів діяльності. Психологічна консультація. Психологічна корекція. Психологічний тренінг. Психологічна терапія та реабілітація.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Застосування методу спостереження під час занять в хореографічній студії.
2. Використання тестів інтелекту в психології.
3. Значення референтної групи в розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Політико-психологічні передвиборні та виборчі технології. - К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003.
2. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
3. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: У 2 т. - К.: Форум, 2002.
4. Психологія ХХІ века: Учеб. для вузов / Под ред. В.Н. Дружинина. - М.: ПЕРСЭ, 2003.
5. Психологія: Підручник / За ред. Ю.Л. Трофімова. - 3-тє видання, стереотипне. - К.: Либідь, 2001.

ТЕМА 4. МОЗОК І ПСИХІКА

Мета. Встановити взаємозв'язок мозку і психіки. Будова і функції головного мозку. Спеціалізація півкуль головного мозку.

Зміст. Мозок і психіка. Своєрідність психічного як особливого виду діяльності. Мозок як умова виникнення і функціонування психіки. Периферійна і вегетативна нервова система. Вища і нижча нервова діяльність. Будова головного мозку. Довгастий мозок. Ретикулярна формація. Середній мозок. Проміжний мозок. Мозочок. Локалізація функцій у корі великих півкуль. Поділ півкуль мозку на чотири основні частки: лобову, тім'яну, скроневу і потиличну.

Нижня поверхня півкуль і стовбурна частина мозку називається основою мозку. Зони кори – рухова, чутлива, зорова, слухова, нюхова.

Чутливі (сенсорні), рухові й асоціативні зони. Збудження і гальмування. Іррадіація. Частотно-амплітудна характеристика біопотенціалів у корі головного мозку. Функціональна асиметрія головного мозку.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Виникнення і становлення психіки в процесі еволюції
2. Передумови виникнення свідомості.
3. Історичний розвиток людської свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007
2. Загальна психологія / за ред. Скрипченка О. – Київ, 1999
3. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005
4. Мясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. – К., 2001
5. Фізіологія людини: В 4-х томах. Т.1. Пер. з англ. / Під ред. Р. Шмідта і Р. Тевса. – М.: Мир, 1985.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБИСТІТЬ І ДІЯЛЬНІСТЬ

ТЕМА 5 ОСОБИСТІТЬ

Мета. Встановити співвідношення понять індивід, особистість, індивідуальність. Розглянути психологічну структуру особистості К. К. Платанова.

Зміст. Людина як багатосистемне явище. Індивід як людська біологічна основа розвитку особистості у соціальних умовах. Особистість як індивід із соціально зумовленою системою вищих психічних якостей. Індивідуальність як поєднання психологічних особливостей людини, що утворюють її своєрідність. Ознаки особистості. Позиція особистості. Самовизначення. Самоствердження. Самовираження.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Особливості, умови й механізми соціалізації особистості.
2. Особистість в психоаналізі, трансперсональній психології, біхевіоризмі.
3. Особистість в психології Сходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984.
2. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007
3. Загальна психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С.Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
4. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М., Политиздат, 1975.
6. Обухова Л.Ф. Концепция Жана Пиаже: за и против. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981.

ТЕМА 6. САМОСВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Мета. Розглянути структурні компоненти свідомості, підструктуру самосвідомості особистості. Дати визначення самооцінки особистості. Розглянути сутність самопізнання, Я-концепції особистості.

Зміст. Поняття свідомості особистості. Структурні компоненти свідомості. Підструктура самосвідомості особистості. Центральні структурні компоненти самосвідомості. Самооцінка особистості. Види самооцінки. Завищена, занижена та адекватна самооцінка. Самопізнання. Я-концепція особистості. Самоконтроль. Види образів «Я». Психологічна «формула» самоповаги У. Джемса. Комплекси як емоційно забарвлена сукупність уявлень щодо власної зовнішності. Комплекс меншовартості особистості.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Спрямованості особистості.
2. Самореалізація особистості.
3. Теорії мотивації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: В-во „Край”, 2005.
2. Загальна психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С.Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
3. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
4. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій: Навч. посіб. - Луцьк: Волинський держ. ун-т ім. Л. Українки, 1997
5. Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. - Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2006.
6. Франкл В. Человек в поисках смысла. - М., 1990.
7. Фромм Э. Душа человека. - М.: Республика, 1992.

ТЕМА 7. КРИЗИ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мета. Розглянути підходи до розуміння криз особистості у психології. Типи криз особистості. Встановити особливості ставлення до кризи. Визначити стратегії розв'язання життєвої кризи.

Зміст. Розуміння криз особистості у психології. Типи криз особистості. Ступені кризи. Симптоми кризового стану. Критичні події як причини криз. Криза розвитку (нормальна або прогресивна криза) Головний симптом наближення нормальної кризи. Анормальної (регресивної) кризи. Кризи психічного розвитку Вікові кризи. Кризи невротичного характеру. Професійні кризи. Кризи професійного розвитку особистості. Переживання під час гострих кризових станів. Ставлення до кризи та її подолання.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Гармонія взаємин особистості, її сенс життя, духовність і свобода
2. Шлях особистості як сукупність життєвих процесів
3. Залежна поведінка як наслідок зниження психічної стійкості

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психол. журн. - 1994. - № 1.
2. Амбрамова А. Г. Анализ состояний психологического кризиса и их динамика // Психол. журн. - 1985. - № 6.
3. Василюк Ф. Е. Психология переживания: Анализ преодоления критических ситуаций. Москва, 1984.
4. Данченко Е. А., Титаренко Т. М. Личность: конфликт, гармония. Киев, 1989.
5. Скотт Дж. Конфликты: пути их преодоления. Киев, 1991.
6. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. - 2-е изд., перераб. доп. - М.: Академический Проект: Екатеринбург: Деловая книга, 2003

ТЕМА 8. АКТИВНІСТЬ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Мета. Розглянути поняття діяльності та її психологічну структуру. Встановити сутність предметних та розумових дій. Знання, навички і вміння. Процес формування вмінь і навичок. Основні види діяльності.

Зміст. Поняття діяльності. Рівні психологічної структури діяльності. Дія. Мета. Мотив. Види мотивів. Рухи та дії. Предметні та розумові дії. Інтеріоризація. Екстеріоризація. Знання, навички і вміння. Процес формування вмінь і навичок. Інтерференція. Основні види діяльності. Ігрова діяльність Навчальна діяльність. Праця. Творча діяльність. Здійснення творчого задуму. Творче натхнення. Характерні особливості натхнення.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Психологічні механізми регуляції діяльності особистості.
2. Недіяльнісні види активності.
2. Підходи до розуміння психомоторики.
3. Рухи, дії та їх регулювання в психомоториці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Психология личности. Принципы общепсихологического анализа - М.: МГУ, 1990.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія.- К.: Вища школа, 2000.
3. Немов Р.С. Психология: В 3-х кн.-М.: Просвящение: Владос, 1998.
4. Кон И.С. В поисках себя: Личность и ее самознание.- М.: Политиздат, 1984.
5. Савчин М.В. Загальна психологія. Частина II: Навч. посібн.- Дрогобич: Посвіт, 2009. – 320с.
5. Сергиенко Е.А. Проблема психического развития: Некоторые острые вопросы и пути их решения // Психологический журнал – 1990 - №1 - С. 150-160.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПІЗНАВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПСИХІКИ

ТЕМА 9. ВІДЧУТТЯ І СПРИЙМАННЯ ЯК ПОЧАТКОВІ ЛАНКИ ПІЗНАВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Мета. Розглянути нейрофізіологічні механізми відчуттів та сприймання. Встановити властивості й закономірності відчуттів та сприймання. Відчуття та сприймання як активні процеси пошуку й обробки інформації.

Зміст. Поняття про відчуття. Фізіологічні основи відчуттів. Класифікація відчуттів. Закономірності відчуттів. Чутливість аналізатора і поріг чутливості. Відчуття і діяльність. Властивості й закономірності відчуттів та сприймання. Відчуття та сприймання як активні

процеси пошуку й обробки інформації. Поняття про сприймання. Різновиди сприймання. Закони сприймання. Спостереження і спостережливість.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Характеристика сенсорно-перцептивної схеми.
2. Теорії і методи дослідження сприймання.
3. Перцептивний розвиток.
4. Патологія відчуттів та сприймань. Ілюзії. Галюцинації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія: Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004
2. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
3. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: У 2 т. - К.: Форум, 2002.
4. Психологія ХХІ века: Учеб. для вузов / Под ред. В.Н. Дружинина. - М.: ПЕРСЭ, 2003.
5. Лурия А.Р. Ощущение и восприятие. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1975.
6. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: У 2-т. - К.: Форум, 2002.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. - 3-тє вид., випр. - К.: Вища шк., 2004.
8. Репина Н. В., Воронцов Д.В., Юматова И.И. Основы клинической психологии. – М., 2008

ТЕМА 10. ПАМ'ЯТЬ

Мета. Розглянути природу людської пам'яті. Виділити основні психологічні теорії пам'яті. Виокремити види пам'яті. Вияснити особливості запам'ятовування, відтворення, причини забування. Виявити мнемічні властивості особистості.

Зміст. Поняття про пам'ять. Різновиди пам'яті. Матеріальна основа процесів пам'яті. Психологічні теорії пам'яті. Запам'ятовування та його різновиди. Відтворення та його різновиди. Забування та його причини. Індивідуальні особливості пам'яті. Загальна характеристика процесів пам'яті. Мнемічні властивості особистості.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Індивідуальні особливості пам'яті.
2. Шляхи розвитку пам'яті.
3. Метапам'ять як вищий рівень розвитку пам'яті.
4. Порушення пам'яті при локальних ураженнях головного мозку.
5. Порушення пам'яті: патопсихологічний підхід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
2. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
3. Клацки Р. Память человека: Структуры и процессы / Пер. с англ. - М.: Мир, 1978.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М.: Политиздат, 1975.
5. Психология памяти / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я.Романова. - 3-е изд. - М.: ЧеРо, 2002.
6. Репина Н. В., Воронцов Д.В., Юматова И.И. Основы клинической психологии. – М., 2008
7. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія: Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004

ТЕМА 11. УВАГА ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПСИХІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета. Розглянути природу уваги як особливої форми діяльності. Визначити фізіологічне підґрунтя уваги. Опрацювати види та властивості уваги.

Зміст. Поняття про увагу. Фізіологічне підґрунтя уваги. Вчення Ухтомського про домінують. Види та властивості уваги. Мимовільна, довільна та післядовільна увага. Зовнішня (сенсорна й рухова) і внутрішня (інтелектуальна) увага. Зосередженість, стійкість, роззосередженість, коливання, концентрація, розподіл, спрямованість, обсяг, розсіяність уваги як властивості уваги. Значення уважності у процесі різних видів діяльності людини.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Уважність як властивість особистості.
2. Розвиток і виховання уваги.
3. Порушення уваги при локальних ураженнях мозку.
4. Характеристика розумової працездатності людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
2. Репина Н. В., Воронцов Д.В., Юматова И.И. Основы клинической психологии. – М., 2008
3. Савчин М.В. Загальна психологія. Частина II: Навч. посібн.- Дрогобич: Посвіт, 2009. – 320с.
4. Дубровинская Н.В. Нейрофизиологические механизмы внимания. - Л.: Наука, 1985.
5. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.

ТЕМА 12. МИСЛЕННЯ

Мета. Розглянути природу мислення, психологічні теорії мислення. Встановити сутність розумових дій та операцій мислення. Форми мислення та його різновиди. Індивідуальні особливості мислення.

Зміст. Поняття про мислення. Теорії мислення: інтроспективна, генетична теорія, мислення в асоціативній емпіричній психології, біхевіористична гештальтпсихологічна теорії, інформаційна, нейропсихологічна теорії. Розумові дії (сенсорні, перцептивні, уявні, мисленнєві) та розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація, систематизація. Форми мислення та його різновиди. Судження (істинні і хибні, прості і складні), міркування, умовиводи (індуктивні і дедуктивні), поняття (конкретні та абстрактні). Процес розуміння. Процес розв'язання завдань. Різновиди мислення. наочно-орушення мисленн, словесно-логічне мислення. Індивідуальні особливості мислення.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Процес мислення і розуміння
2. Порушення мислення: патопсихологічний аспект.
3. Патопсихологічний аналіз порушення розумової працездатності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
2. Загальна психологія : Підручн. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С. Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.

3. Загальна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
4. Калмыкова З.И. Продуктивное мышление как основа обучаемости. - М.: Педагогика, 1984.
5. Савчин М.В. Загальна психологія. Частина II: Навч.посібн.- Дрогобич: Посвіт, 2009. – 320с.

ТЕМА 13. МИСЛЕННЯ ТА ІНТЕЛЕКТ

Мета. Розглянути природу інтелекту, види інтелекту, стадії розвитку інтелекту. Індивідуальні особливості інтелекту.

Зміст. Поняття інтелекту. Науковий, професійний, життєвий, сімейний, загальний, управлінський, політичний, соціальний інтелект. Інтелектуальна поведінка. Форми організації інтелекту. Стадії розвитку інтелекту (сенсомоторний інтелект, доопераціональне мислення, період конкретних операцій, період формальних операцій. Вербальний та невербальний інтелект. Здоровий глузд, свідомість та розум як форми організації інтелекту. Індивідуальні особливості інтелекту. Вікова динаміка інтелекту. Структура родини й інтелект. Ефект Флінна, або інтелектуальна акселерація. Гендерні, расові і соціальні особливості інтелекту.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Загальний інтелект і шкільна успішність.
2. Спадковість і середовище в детермінації інтелектуальних відмінностей.
3. Розумова відсталість і деменція. Патологія інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
2. Загальна психологія: Підручн. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С. Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М.: Политиздат, 1975.
4. Милордова Н.Г. Мышление в дискуссиях и решении задач. - М.: Изд-во Ассоц. строит. вузов, 1997.
5. Палій А.А. Диференціальна психологія: Курс лекцій. – Івано-Франківськ, 2007. – 776с.

ТЕМА 14. УЯВА І ТВОРЧІСТЬ

Мета. Розглянути природу види, функції, процеси уяви. Уява як творче відображення дійсності.

Зміст. Поняття уяви та її функції. Види уяви: відтворювальна (репродуктивна) творча (продуктивна) уява; мимовільний та довільний характер уяви; активна і пасивна уява; конкретна та абстрактна уява. Типи уяви за Т.А. Рібо. Процеси уяви. Уява як творче відображення дійсності. Стадії творчого процесу. Кількісні та якісні характеристики уяви. Теорія «триакту» винаходу Енгельмеєра. Стадії творчого мислення за теорією Уоллеса.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Розвиток уяви молодших школярів.
2. Уява та емоційно-вольова сфера людини.
3. Мрія як різновид творчої уяви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов А.В. Психология избирательского творчества. - К.: Вища шк., 1978.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк. - СПб.: Союз, 1997.
4. Загальна психологія: Підручн. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С.Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
5. Коршунова Л.С. Воображение и его роль в познании. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979.
6. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. - 3-тє вид., випр. - К.: Вища шк., 2004.
7. Роменець В.А. Психологія творчості. - К.: Вища школа, 1971.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПСИХІКИ

ТЕМА 15. ТЕМПЕРАМЕНТ

Мета. Розглянути темперамент як властивість індивідуальності. Основні теорії темпераменту. Властивості вищої нервової системи і темперамент.

Зміст. Поняття темпераменту. Психофізіологічний аналіз структури темпераменту за В.Д. Небиліциним. Особливості впливу типу темпераменту особистості на навчальну, виховну та професійну діяльність. Підходи до трактувань типів темпераменту. Теорії темпераменту Гіппократа, Лесгафта, конституційна теорія Е. Кречмера, морфологічна теорія темпераменту В.Шелдона. ВНД і темперамент за І. Павловим.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Типологія темпераментів за К.Г. Юнгом.
2. Типи темпераменту (акцентуації характеру) за К. Леонгардом.
3. Психологічні теорії темпераменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра: Діагностика, педагогіка. - К.: ВІПОЛ, 1992.
2. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
3. Русланов В.М. О природе темперамента и его месте в структуре индивидуальных свойств человека // Вопр. психологии. - 1985. - №1. - С. 19-32.
4. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии/ Пер. с пол. - М.: Прогресс, 1982.
5. Фромм Э. Душа человека. - М.: Республика, 1992.
6. Палій А.А. Диференціальна психологія: Курс лекцій. – Івано-Франківськ, 2007. – 776с.

ТЕМА 16. ХАРАКТЕР

Мета. Встановити сутність поняття «характер», визначити структуру характеру, встановити взаємозв'язок характеру і темпераменту. Розглянути акцентуацію характеру та її типи.

Зміст. Поняття характеру. Структура характеру. Спрямованість характеру. Переконавання. Сила характеру. Розумові риси характеру. Структура рис характеру людини. Акцентуація характеру. Типи акцентуацій характеру. Взаємозв'язок характеру і темпераменту.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Роль самовиховання та самостійної праці у формуванні характеру.
2. Прийоми формування характеру в молодшому шкільному віці.
3. Спрямованість особистості. Компоненти спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - К.: „Центр учбової літератури”, 2007.
2. Загальна психологія : Підручн. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С.Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
3. Загальна психологія: Навч. посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
4. Кречмер Э.Строение тела и характер. - М.: Педагогика-Пресс, 1995.
5. Леонгард К. Акцентуированные личности / Пер. с нем. - К.: Вищ. шк., 1989.
6. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характеров у подростков. - 2-е изд., перераб. и доп. - Л.: Медицина, 1993.

ТЕМА 17. ЗДІБНОСТІ

Мета. Засвоїти сутність здібностей як психологічної властивості, встановлювати їх співвідношення із задатками як природною передумовою їх формування, розуміти сутність поліфункціональності задатків, вміти встановлювати відмінність здібностей порівняно зі знаннями, уміннями і навичками, аналізувати проблему співвідношення біологічного та соціального в розвитку здібностей особистості.

Зміст. Поняття про здібності. Задатки як вихідна передумова для розвитку здібностей. Сенситивні періоди становлення здібностей. Загальні та спеціальні здібності. Потенційні та актуальні здібності. Види та структура здібностей. Обдарованість, талант, геніальність. Відмінності у здібностях та їхня природа.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Розвиток здібностей у людини.
2. Особливості виявлення творчих здібностей у дітей.
3. Особливості навчання та виховання розумово обдарованих дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барков В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини. - К.: Україна, 1991.
2. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина. Психологія, діагностика, педагогіка / Пер. з рос. - К.: ВПОЛ, 1993.
3. Голубева Е.А. Комплексное исследование способностей // Вопр. психологии. -1986. - №5.
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. - М.: Лантерна: Вита, 1995.
5. Загальна психологія: Підручн. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С. Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
5. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.

ТЕМА 18. ВОЛЬОВА АКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Мета. визначити специфічні характеристики вольового процесу, встановлювати відмінності між простим та складним вольовими актами на основі знання їх структури,

наводячи при цьому відповідні приклади; називати основні вольові якості особистості, характеризувати їх, розкривати умови розвитку.

Зміст. Воля як вища психічна функція. Форми активності особистості. Типи критеріїв волі та локус контролю. внутрішня (інтернальна) та зовнішня (екстернальна) локалізації контролю. Мимовільні, довільні і вольові діями. Фази та ознаки вольових дій, їх стимулювання. Форми та фази вольової дії. Вольові якості особистості.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Безвольність та його причини.
2. Боротьба мотивів та причини їх виникнення.
3. Співвідношення локусу контролю з вольовою поведінкою особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Від волі до особистості. - К.: Україна-Віта, 1995.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
3. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002.
4. Иванников В.А. Воля: Миф или реальность // Вест. Моск. ун-та. - Сер.14. -Психология. - 1993. - №2. - С.70-73.
5. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1991.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ПСИХІЧНІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ

ТЕМА 19. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ

Мета. Розглянути сутність та специфіку психічних станів, їх взаємозв'язок з індивідуальними властивостями особистості. Встановити класифікацію психічних станів як вияв психічних процесів. Виявити індивідуальну своєрідність у появі психічних станів, головні джерела і причини напруженості. Диференціювати види невротичного страху. Ознайомитися з методами послаблення страху.

Зміст. Сутність психічних станів. Характерні особливості психічних станів. Фізіологічні основи і зовнішні вияви психічних станів. Класифікація психічних станів. Стан страху та шляхи його подолання. Фобічний страх. Паніка. Психічні стани особистості в різних ситуаціях життєдіяльності

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Вплив психічного стану на поведінку людини.
2. Психотерапевтичні прийоми позбавлення страху.
3. Профілактика негавних емоційних станів у дітей раннього віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк Ф.Е. Психология переживания. - М.: Изд - во МГУ, 1984.
2. Виллюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1976.
3. Загальна психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С.Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
4. Левитов Н.Д. Психические состояния человека. - М.: Просвещение, 1964.
5. Русалова М.Н. Экспериментальное исследование эмоциональных реакций человека. - М.: Наука, 1979.

ТЕМА 20. ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ

Мета. Розглянути особливості емоцій та почуттів, встановити відмінності між даними поняттями, вказати їх специфічні ознаки; встановити відмінності проявів емоцій у людини та тварин; знати концептуальні засади різних теорій емоцій та пояснювати з їх позицій афективні реакції людей; називати та визначати фундаментальні емоції та їх різновиди, форми прояву емоційних станів; знати способи та прийоми регуляції емоційних станів.

Зміст. Природа емоцій. Переживання. Органічні зміни. Теорії емоцій. Периферична теорія В. Джеймса (1894) і Г. Ланге (1895). Інформаційна теорія емоцій Я.Симонова. Рухове вираження емоційних переживань (тремор, реакції зіниць). Емоції і почуття. Прості і складні емоції. Моральні почуття. Афекти. Настой. Пристрасті. Загальні властивості емоцій і почуттів. Якісні та кількісні характеристики емоцій і почуттів. Переключення. Передбачення. Просторово-часове зміщення.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Природа емоційних переживань з позицій когнітивного підходу.
2. Сутність фрустрації та причини її виникнення.
3. Роль емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека.— Казань: Издательство Казанского университета.1987. - 262с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
3. Ольшанникова А.Е. Эмоции и воспитание.- М.: Знание, 1983-80с.
4. Русалова М.Н. Экспериментальное исследование эмоциональных реакций человека.- М.: Наука, 1979.- 170 с.
5. Селье Г. Стресс без дистресса.- Рига,1992.- 107 с.
6. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія: Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004

ТЕМА 21. РОЗУМІННЯ ЕМОЦІЙ ІНШИХ ЛЮДЕЙ ТА УПРАВЛІННЯ СВОЇМИ ЕМОЦІЯМИ

Мета. Розглянути особливості декодування та розпізнавання емоцій інших людей. Поглибити вміння усунення небажаних емоцій.

Зміст. Механізм декодування експресії емоцій. Інформація, яку використовує людина, впізнаючи емоції інших людей. Ідентифікація емоцій за мімікою, пантомімікою та мовою. Керування емоціями. Контроль вираження своїх емоцій. Вікові особливості контролю експресії емоційної регуляції. Виклик бажаних емоцій. Актуалізація емоційної пам'яті та уяви як спосіб виклику певного емоційного стану. Усунення небажаних емоційних станів. Психорегулююче тренування. Прогресивна релаксація.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Емоційні порушення в дитячому віці та їх корекція.
2. Способи зняття емоційного напруження.
3. Емоційні розлади і сучасна культура.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека.— Казань: Издательство Казанского университета.1987. - 262с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
3. Матейко Н.М. Загальна психологія: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 230с.
4. Русалова М.Н. Экспериментальное исследование эмоциональных реакций человека.- М.: Наука, 1979.- 170 с.
5. Селье Г. Стресс без дистресса.- Рига,1992.- 107 с.
7. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія: Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004

ТЕМА 22. ПСИХІЧНІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ

Мета. Встановити сутність психічних станів, розглянути їх класифікацію. Визначити походження емоціогенних станів. Дослідити вплив психічних станів на виникнення психосоматичних захворювань

Зміст. Сутність психічних станів та їх класифікація. Емоціогенні стани: настрої, афекти, стрес, фрустрація, пристрасть. Патологічні зміни емоційних властивостей особистості. Афективна збудливість. Вплив психічних станів на виникнення психосоматичних захворювань. Перекручення емоційних реакцій. Емоційна неадекватність. Імовірність виникнення депресії в осіб юнацького віку. Патологічна сором'язливість. Типи патологічної сором'язливості підлітків.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Розуміння пристрастей в духовній психотерапії.
2. Фізіологічні основи і зовнішні вияви психічних станів.
3. Стан страху та шляхи його подолання

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк Ф.Е. Психология переживания. - М.: Изд - во МГУ, 1984.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
3. Виллюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1976.
4. Загальна психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С.Д. Максименка. - К.: Форум, 2000.
5. Левитов Н.Д. Психические состояния человека. - М.: Просвещение, 1964.
6. Матейко Н.М. Загальна психологія: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 230с.
7. Русалова М.Н. Экспериментальное исследование эмоциональных реакций человека. - М.: Наука, 1979.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. ПСИХІЧНА НОРМА І ВІДХИЛЕННЯ

Тема 23. Психічна норма, нормативні відхилення та аномалії

Мета. Розглянути сутність та види аномального розвитку, причини та наслідки ненормативного психічного розвитку. Визначити основні шляхи корекції педагогічної занедбаності та особливості психологічної профілактики неправильного виховання.

Зміст. Аномальний психічний дезонтогенез, недорозвинення, порушений дезонтогенез, дефіцитарний, спотворений дисгармонійний і затриманий дезонтогенез. Причини та наслідки

ненормативного психічного розвитку. Мінімальна мозкова дисфункція. Педагогічна занедбаність. Неправильне виховання.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Причини дитячого аутизму.
2. Стили сімейного виховання.
3. Нейропсихологічні передумови неуспішності дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартусь Б.С. Аномалии личности. - М.: Мысль, 1988.
2. Практикум з психології аномального розвитку: Методичні рекомендації/ за ред. І.А.Белінської. – Івано-Франківськ, 2006.
3. Захаров А.И. Неврозы у детей и подростков. - Л.: Медицина, 1988.
4. Зейгарник Б.В., Братусь Б.С. Очерки по психологии аномального развития личности. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980.
5. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985.
6. Матейко Н.М. Загальна психологія: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 230с.

Тема 24. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку

Мета. Розглянути загальну характеристику і типи затриманого психічного розвитку. Вияснити його причини. Розглянути девіантну поведінку як вид ненормативного розвитку, а також особливості формування адитивної поведінки

Зміст. Загальна характеристика затриманого психічного розвитку. Типи ЗПР. Інфантилізм, депривація, госпіталізм. Випереджувальний психічний розвиток. Психічна акселерація. Девіантна поведінка як вид ненормативного розвитку. Адиктивна поведінка. Типи акцентуації як прояви ненормативності інструментальної функції психіки.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Психокорекція адитивної ідентичності особистості в християнсько зорієнтованій психотерапії.
2. Психотерапія залежностей.
3. Психологічні особливості формування адикцій в онтогенезі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985.
2. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник / Н.Ю. Максимова. – К.: Либідь, 2011.
3. Матейко Н.М. Загальна психологія: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 230с.
4. Ранняя профилактика отклоняющегося поведения учащихся (Психолого-педагогический аспект) / Под ред. В.А. Татенко, Т.М. Титаренко. - К.: Рад. шк., 1989.
5. Элберлейн Г. Страхи здоровых детей: Пер. с нем. - М.: Знание, 1981.
6. Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция / В.В.Лебединский, О.С.Никольская, Е.Р.Баенская.- М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ ТА ВЗАЄМОДІЇ

Тема 25. Спілкування

Мета. Здійснити характеристику спілкування. Розглянути види і засоби спілкування. Встановити особливості невербального спілкування та його значення в різних видах діяльності людини.

Зміст. Характеристика спілкування. Усамітнення. Функції спілкування. Види спілкування: монологічне спілкування, діалогічне спілкування. Засоби спілкування. Вербальні засоби спілкування. Невербальна поведінка. Значення міміки, жестів та пантоміміки у процесі спілкування.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Особливості трактування жестів.
2. Основні знакові системи невербального спілкування.
3. Запахи партнерів як один з факторів побудови стосунків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
2. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ. навч. закладів / За заг. ред. акад. С.Д.Максименка. - К.: Форум, 2002.
3. Матейко Н.М. Загальна психологія: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 230с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. посібник. – К., Академвидав, 2005.
5. Фрумкіна Р.М. Психолінгвістика: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 2001.

Тема 26. Міжособистіне спілкування

Мета. Розглянути поняття інтеракції та перцепції в психології. Вияснити особливості міжособистісних взаємин його основні аспекти.

Зміст. Комунікація в міжособистісних стосунках. Основні аспекти міжособистісної комунікації. Говоріння як психологічний компонент вербальної комунікації та його психологічного мистецтва. Слухання як особистісна якість. Особливості міжособистісної взаємодії. Співробітництво та конкуренція як види взаємодії. Сприймання та розуміння людьми одне одного у процесі міжособистісного спілкування.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Види психологічного впливу в інтерактивному процесі.
2. Механізми соціальної перцепції.
3. Комунікація в міжособистісних стосунках

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология. - М., 2001. Арутюнов С. А. Этносы и культуры. Проблемы взаимодействия. - М., 1988.
2. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. - М., 1988.
3. Етика ділового спілкування / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка та ін. - К., 1999.
4. Загальна психологія: Підручник / За ред. С. Д. Максименка. - 2-ге вид., переробл. і доп. – Вінниця: Нова Книга, 2004. - 704 с.
5. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. - СПб., 2000.

6. Корнев М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія. - К., 1995.
7. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. посібник. – К., Академвидав, 2005.

Тема 27. Психологія груп та групової взаємодії

Мета. Вияснити феномен малої соціальної групи. Розглянути особливості входження особистості в групу. Розглянути феномен лідерства та керівництва.

Зміст. Феномен малої групи. Види малих груп. Групові процеси, групові норми та цінності, групові санкції, групові очікування. Вплив норм групової більшості. Конформна поведінка та конформність. Нонконформізм. Негативізм. Специфіка входження особисті в групу. Адаптація. Індивідуалізація. Інтеграція. Керівництво і лідерство в малій групі.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Значення референтної групи для індивіда.
2. Харизматичні лідери.
3. Вплив особистісних типів на діяльність малої групи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология. - М., 2001.
2. Арутюнов С. А. Этносы и культуры. Проблемы взаимодействия. - М., 1988.
3. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. - М., 1988.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. посібник. – К., Академвидав, 2005.
5. Корнев М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія. - К., 1995.
6. Матейко Н.М. Загальна психологія: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 230с.

Тема 28. Конфліктні ситуації

Мета. Розглянути поняття та структуру конфлікту, встановити місце конфліктогена в ескаляції конфліктної ситуації. Визначити основні стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях.

Зміст. Поняття та структура конфлікту. Динаміка конфлікту. Варіанти співвідношення між образом конфліктної ситуації та реальністю. Шляхи розв'язання конфліктних ситуацій. Основні стилі та стратегії поведінки при розв'язанні конфліктів.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Особливості протікання конструктивних та деструктивних конфліктів.
2. Шляхи профілактики конфліктної поведінки молодших школярів.
3. Місце і роль конфліктів у сімейному вихованні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология. - М., 2001. Арутюнов С. А. Этносы и культуры. Проблемы взаимодействия. - М., 1988.
2. Етика ділового спілкування / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка та ін. - К., 1999.
3. Загальна психологія: Підручник / За ред. С. Д. Максименка. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Вінниця: Нова Книга, 2004.

4. Матейко Н.М. Загальна психологія: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 230с.
5. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. посібник. – К., Академвидав, 2005.

Семінарське заняття № 1

Тема. Природа психіки і предмет психологічної науки

I. Вступна бесіда за змістом дисципліни та курсу

II. Питання для поглибленого опрацювання та обговорення

1. Психологія серед інших наук.
2. Методологічні принципи психології.
3. Методи психології.
4. Виникнення і становлення психіки в процесі біологічної еволюції.
5. Основна проблема психології: мозок і психіка.

III. Завдання для письмового опрацювання

Підготуйте реферати на тему:

1. Школи, напрями концепції в психології;
2. Історія психологічної думки в Україні;
3. Механізми психіки людини;
4. Свідоме й несвідоме в психіці людини.

IV. Питання для самоконтролю

1. Що є предметом психології?
2. Які основні завдання розв'язує сучасна психологія?
3. Чому принципи психологічної науки допомагають правильно розуміти природу психіки?
4. Які галузі психологічної науки найбільше пов'язані з Вашою майбутньою професією?
5. Чим методи психології відрізняються від методів інших наук?
6. Як побудований і функціонує мозок людини?

Література

1. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. – К.: 2001. – С. 65-83
2. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005. – С. 30-49
3. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002. – С. 63-109
4. Загальна психологія/ За ред. С.Д.Максименка. Підручник. – 2-ге вид. – Вінниця: Нова книга, 2004. – С. 55-62; 79-88
5. Матейко Н.М. Загальна психологія: навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. – 230с.

Семінарське заняття № 2

Тема. Загальна психологічна характеристика особистості

I. Розкрийте сутність понять *психіка, психологія, філогенез психіки, онтогенез, особистість, індивід, індивідуальність*

II. Питання для поглибленого опрацювання та обговорення

1. Соціальні та біологічні умови розвитку індивіда.

2. Періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості.
3. Розвиток самосвідомості в онтогенезі.
4. Спрямованість особистості.
5. Самосвідомість та «Я-концепція» особистості.
6. Особистісне зростання.

III. Завдання для письмового опрацювання

Підготуйте реферати на тему:

1. Теорії особистості в зарубіжній класичній психології;
2. Культурно-історична концепція розвитку психіки Л.С. Виготського;
3. Психологічна характеристика творчої особистості видатних діячів науки, техніки, культури;
4. Стратегія розвитку власної особистості.

IV. Питання для самоконтролю

1. Як співвідносяться соціальне і біологічне в розвитку особистості?
2. Що спільного і відмінного між філогенезом психіки та онтогенезом особистості?
3. Що є основними проявами спрямованості особистості?
4. Які Ви можете назвати усвідомлювані та неусвідомлювані мотиви?
5. Що лежить в основі самосвідомості особистості?
6. Як Ви можете охарактеризувати гармонійну особистість?

Література

1. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005. – С. 136-164
2. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002. – С. 352-364
3. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- С.
4. Матейко Н.М. Загальна психологія: навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. – 230с.

Семінарське заняття № 3

Тема. Когнітивна сфера особистості

I. Розкрийте сутність понять відчуття, сприймання, аналізатор, пороги чутливості, сенсibilізація, пам'ять словесно-логічна, смислова, механічна, оперативна, рухова, збереження, забування, пригадування, спогади, розумові дії, аналіз, синтез, абстрагування, поняття, судження, умовивід, наочно-образне мислення, наочно-дійове, словесно-логічне мислення, широта мислення, критичність мислення.

II. Питання для поглибленого опрацювання та обговорення

1. Поняття про відчуття і сприймання як початкові ланки пізнавального процесу.
2. Властивості та закономірності відчуттів та сприймання.
3. Загальна характеристика і теорії пам'яті.
4. Мнемічні властивості особистості.
5. Психологія мислення. Індивідуальні особливості мислення.
6. Розумові операції та види мислення.

III. Завдання для письмового опрацювання

Підготуйте реферати на тему:

1. Розвиток сенсорної культури особистості.
2. Пам'ять і розвиток особистості.
3. Умови доброго запам'ятовування і збереження.
4. Взаємодія розвитку пам'яті, мислення, уяви.
5. Формування інтелектуальної активності особистості.

IV. Питання для самоконтролю

1. Яку роль відіграють відчуття і сприймання в життєдіяльності людини?
2. Охарактеризуйте пам'ять та її місце в системі психічних процесів.
3. Чи тотожними є поняття «мислення» та «інтелект»?

Література

1. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005. – С.185-314
2. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: А.Г.Н., 2002. – С. 110-215
3. Савчин М.В. Загальна психологія. Ч.2. – дрогобич, 2009. – С.36-175
4. Матейко Н.М. Загальна психологія: навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. – С.186-194

Семінарське заняття № 4

Тема. Уява і творчість

I. Розкрийте сутність понять *уява, аглютинація, гіперболізація, літота, схематизація, мрія, фантазія, інсайт*

II. Питання для поглибленого опрацювання та обговорення

1. Поняття про уяву. Види і прийоми уяви.
2. Фізіологічні основи уяви. Уява та органічні процеси.
3. Уява і фантазія. Розвиток уяви.
4. Поняття про творчість. Творчість як розв'язування творчих задач.
5. Творче натхнення.
6. Механізми творчості.

III. Завдання для письмового опрацювання

Підготуйте реферати на тему:

1. Уява в системі пізнавальних процесів. Уява і мислення.
2. Уява, особистість, творчість.
3. Уява і наукове пізнання.
4. Становлення творчої професійної діяльності.
5. Натхненність і харизма. Поняття харизматичного впливу.
6. Проблема психологічного аналізу сновидінь.

IV. Питання для самоконтролю

1. Чим уява відрізняється від образного мислення?
2. Чим відрізняється уява від фантазії?
3. Якою є центральна ланка творчого процесу?
4. Що таке інсайт? Як він виникає?
5. Чи можна навчитися творчості?

Література

1. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005. – С.315-336
2. Загальна психологія/ за ред. Максименка С.Д. Підручник. – В., 2004.- С.596-696
3. Савчин М.В. Загальна психологія. Ч.2. – Дрогобич, 2009. – С.179-196
4. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. – К.: 2001. – С. 321-340
5. Матейко Н.М. Загальна психологія: навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. – С.186-194

Семинарське заняття № 5

Тема. Афективна сфера особистості. Емоції: норма, патологія, саморегуляція

I. Розкрийте сутність понять *емоційний стрес, тривога, переляк, боязнь, афективний страх, фобія, фрустрація, паніка, переживання, афекти, настій, пристрасті, переключення, передбачення, просторово-часове зміщення.*

II. Питання для поглибленого опрацювання та обговорення

1. Особливості емоційного реагування. Функції емоцій.
2. Види емоцій, емоційних реакцій та емоційних станів.
3. Керування емоціями. Емоційна регуляція поведінки.
4. Прийоми усунення небажаних емоційних станів.
5. Патологічні зміни емоційних властивостей особистості.

III. Завдання для письмового опрацювання

Підготуйте реферати на тему:

1. Регулятивне значення емоцій і волі в само творенні особистості
2. Інтелектуальні почуття особистості.
3. Стреси в житті людини: причини виникнення і шляхи подолання.
4. Функції афективної сфери в житті особистості.

IV. Питання для самоконтролю

1. Яку роль відіграють в емоціях органічні почуття?
2. Що означають переживання? У чому виявляються суб'єктивність та інтимність та інтимність переживань?
3. Проаналізуйте психологічні та фізіологічні механізми емоцій.
4. З чим пов'язане використання категорії «стан» у психологічній науці?
5. Чому в стані тривоги найвиразніше виявляється зв'язок емоційних станів і властивостей особистості?

Література

1. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005. – С.339-382
2. Савчин М.В. Загальна психологія. Ч.2. – Дрогобич, 2009. – С.213-271
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. – К.: 2001. – С. 357-354

4. Загальна психологія/ за ред. Максименка С.Д. Підручник. – В., 2004.- С.328-339
5. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
6. Матейко Н.М. Загальна психологія: навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. – 230с.

Семінарське заняття № 6

Тема. Ненормативний психічний розвиток особистості

I. Розкрийте сутність понять дезонтогенез, олігофренія, деменція, дитячий аутизм, педагогічна занедбаність, гіпоопіка, гіперопіка, депривація, госпіталізм, інфантилізм, девіація, адикція, делінквентність, невротичний розвиток, невротія, дидактогенія, істеричний аутизм, трихотіломанія, дисморфоманія.

II. Питання для поглибленого опрацювання та обговорення

1. Поняття психічного дезонтогенезу.
2. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку
3. Сутність та форми прояву девіантної поведінки.
4. Акцентуації характеру та їх характеристика.
5. Невротичні розлади як фактори девіантної поведінки.
6. Різновиди та вікові особливості невротичних розладів.

III. Завдання для письмового опрацювання

Підготуйте реферати на тему:

1. Діти із затримкою психічного розвитку.
2. Природа ненормативного психічного розвитку.
3. Акцентуації характеру і темпераменту.
4. Психологічні особливості дітей, позбавлених батьківського піклування.
5. Психологічні причини протиправної поведінки.

IV. Питання для самоконтролю

1. У чому виявляються психічні відхилення?
2. Що таке ненормативний психічний розвиток?
3. Які критерії психічного дезонтогенезу?
4. На яких рівнях виявляється ненормативність психічного розвитку?
5. Які фактори можуть спричинити появу девіації?
6. Що таке акцентуація характеру? Які її причини?
7. Поясніть причини появи невротичних розладів.

Література

1. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. – К.: 2001. – С. 162-184
2. Варій М.Й. Загальна психологія: навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. - Львів: Край, 2005.
3. Матейко Н.М. Загальна психологія: навч. посібник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. – С.186-194

Семінарське заняття № 7

Тема. Соціально-психологічна сфера особистості

I. Розкрийте сутність понять спілкування, проксеміка, екстралінгвістика, паралінгвістика, емпатія, ідентифікація, стереотипізація, каузальна атрибуція, ефект ореолу, група, діада, тріада, референтна група, групові санкції, групові очікування, конформність, нонконформізм, індивідуалізація, інтеграція, дезінтеграція.

II. Питання для поглибленого опрацювання та обговорення

1. Характеристика спілкування.
2. Функції спілкування та засоби спілкування.
3. Особливості міжособистісної взаємодії. Сприймання та розуміння людьми одне одного у процесі міжособистісного спілкування.
4. Феномен малої групи. Види малих груп.
5. Специфіка входження особисті в групу. Групові норми та процеси
6. Керівництво і лідерство в малій групі.
7. Шляхи розв'язання конфліктних ситуацій.

III. Завдання для письмового опрацювання

Підготуйте реферати на тему:

1. Роль міжособистісних стосунків у функціонуванні групи.
2. Невербальне спілкування.
3. Основні феномени міжособистісного розуміння.
4. Принципи класифікації конфліктних ситуацій.
5. Соціометрія та референтометрія. Проблема конформізму-нон-конформізму.

IV. Питання для самоконтролю

1. Які існують психологічні механізми міжособистісних стосунків?
2. Які основні функції спілкування?
3. В чому полягає сутність когнітивних аспектів спілкування?
4. Охарактеризуйте фактори, які впливають на соціально-психологічний клімат.
5. Проаналізуйте шляхи вирішення конфліктних ситуацій.

Література

1. Психологія / за ред. Трофімова В.Л. – К.: Либідь, 2005. – С.453-505
2. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. – К., 2005. – С.278-344
3. Матейко Н.М. Загальна психологія: навч. посібн. – Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. – 230с.
4. Загальна психологія/ за ред. Максименка С.Д. Підручн. – В., 2004.- С.204-248

Змістовий модуль 1. Вступ до загальної психології

Тема 1. Предмет та завдання загальної психології

Методичні вказівки: при виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на те, що таке психіка як функція мозку, у чому полягає сутність відображальної діяльності та що є основною ознакою її активного характеру. Розкриваючи сутність основних функцій психіки, студенти повинні відстежити її роль у процесі взаємодії людини з навколишнім середовищем. Розгляд рефлексивної природи психіки передбачає розкриття фізіологічних механізмів психічної діяльності. Важливо звернути увагу на специфіку предмета загальної психології та простежити її зв'язок з іншими галузями психологічної та багатьох інших гуманітарних наук.

I. Словникова робота: психологія, предмет психології, психіка, відображальна діяльність, активне психічне відображення, функції психіки (сигнальна, регулятивна, адаптаційна, збереження цілісності організму), мозок, рефлекс, безумовний рефлекс, умовний рефлекс, збудження, гальмування, закон іррадіації та концентрації нервових процесів, закон взаємної індукції нервових процесів, позитивна індукція, негативна індукція, безумовне гальмування нервових процесів, умовне (внутрішнє) гальмування нервових процесів, перша сигнальна система, друга сигнальна система, динамічний стереотип, психічні процеси, психічні стани, психічні властивості.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що є предметом психології? Які групи психічних явищ вона вивчає?
2. Що таке психічне відображення? У чому полягає його активний характер?
3. Як пояснити твердження, що психічні явища є суб'єктивним образом об'єктивного світу?
4. У чому полягає сутність основних функцій психіки?
5. У чому полягає сутність рефлексивної природи психіки?
6. Зв'язок загальної психології з іншими галузями психологічної науки (соціальна психологія, загальна психологія, вікова психологія, психофізіологія, диференціальна психологія та ін.).

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Складіть схему взаємозв'язку основних форм психіки та наведіть конкретний приклад цього взаємозв'язку.
2. Поясніть описану далі ситуацію з позиції теорії рефлексивної діяльності психіки. Яка закономірність нервових процесів виявляється в цьому випадку?
“Учень молодшого шкільного віку відповідає на уроці історії, розкриваючи основні аспекти поставленого йому питання. Раптом за вікном починає падати перший сніг, і він голосно вигукнуло: “Подивіться, пішов перший сніг!”

Література: основна [4–6; 11–13; 22–27]; додаткова [7; 8]

Тема 2. Основні етапи розвитку психології як науки

Методичні вказівки: у процесі самостійного розв'язання завдань з теми студенти повинні відстежити зв'язок наукових поглядів на психіку в різні історичні епохи з особливостями соціального та культурного розвитку в ці періоди. Важливо встановити суттєві особливості матеріалістичного та ідеалістичного підходів до розуміння природи психічного, трактування предмета психології на різних етапах розвитку психології на основі їх порівняння. Відповіді на питання про основні положення різних наукових напрямів психології передбачають необхідність з'ясування їх базових методологічних принципів, що є визначальними в поглядах на природу психіки людини.

I. Словникова робота: матеріалістичний підхід до вивчення психіки, ідеалістичний підхід до вивчення психіки, психоаналіз, біхевіоризм, гештальтпсихологія, когнітивна психологія, гуманістична психологія, культурно-історична теорія походження вищих психічних функцій.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. З якою подією та з чийм ім'ям пов'язують виникнення психології як самостійної науки
2. Назвіть основні положення психоаналітичного напрямку у психології. Які вчені початку ХХ ст., крім З. Фрейда, були представниками цього напрямку
3. Що становить предмет психології з позиції біхевіоризму? Хто обґрунтував біхевіористичні принципи дослідження психіки і був засновником цього напрямку
4. Як пояснюють свідомість у гештальтпсихології? У чому полягає принципова відмінність такого пояснення від позиції асоціаністів у психології
5. Як трактується природа людини в межах гуманістичного підходу? Назвіть його основних представників.
6. Хто з вітчизняних учених радянської епохи є автором принципу детермінізму

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Проаналізуйте основні положення біхевіоризму, психоаналізу, гештальтпсихології. Розкрийте значення (внесок) цих напрямів для постановки та розв'язання проблем психології на початку ХХ ст., вказавши на їх слабкі сторони.

2. Як з позиції гештальтпсихології можна пояснити відкритий її представниками феномен "транспозиції". "Сірий і чорний квадрати розмістили поруч так, що їх сторони взаємно дотикалися. Кури навчилися клювати зерна, розкидані на сірому квадраті. Коли за деякий час чорний квадрат замінили на світліший, ніж сірий, і насипали зерно на обидва квадрати, кури попрямували до нового".

Література: основна [2; 4–8; 11–15; 17–21]; додаткова [7; 8]

Тема 3. Методологічні принципи і методи вивчення психіки

Методичні вказівки: студенти повинні засвоїти основні категорії методології психологічних досліджень, знати сутність основних методологічних принципів наукового дослідження, вміти наводити відповідні приклади їх використання у практиці організації наукового дослідження.

Питання та творчі завдання цієї теми передбачають акцентування уваги студентів на принципових особливостях різних наукових методів дослідження у психології, їх різновидів; знання ними основних правил їх застосування, сильних та слабких сторін кожного з методів, можливостей їх подолання; вимог, що висуваються до складання запитань бесіди, анкети, інтерв'ю, їх принципових відмінностей, процедури складання програми та протоколу спостереження, експерименту.

I. Словникова робота: методологія, метод, методика, принцип дослідження, принцип детермінізму, принцип об'єктивності, принцип системності, принцип єдності психіки і діяльності, принцип розвитку, принцип випереджального відображення, організаційні методи, лонгitudний метод (метод поздовжніх зрізів), порівняльний метод (метод поперечних зрізів), комплексний метод, емпіричні методи, методи опрацювання даних, методи інтерпретації даних, спостереження, експеримент, бесіда, опитування, інтерв'ю, анкетування, тестування, проєктивні методи, контент аналіз, метод аналізу продуктів діяльності, біографічні методи, соціометрія, референтометрія.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Яких наукових принципів дослідження психічних явищ повинен дотримуватись дослідник? Розкрийте сутність кожного з них.
2. Основні види спостереження.

3. Чим відрізняється метод бесіди від методу опитування
4. Види опитування.
5. Чим відрізняється тест від анкети
6. Які параметри можна дослідити за допомогою соціометрії та референтометрії

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Проаналізуйте та порівняйте основні переваги та недоліки спостереження та експерименту.
2. Визначте вид спостереження, про який ідеться у наведеному прикладі:
“Якщо сторонній спостерігач просто характеризує підлітка з гуртка “Умлілі руки” як “схильного до співробітництва”, то “працюючий” за сусіднім станком психолог фіксує, що цей підліток протягом одного заняття п’ять разів позичив іншим учням свій інструмент, вісім разів надав допомогу і два рази звернувся за допомогою сам. Крім того, поведінка учня співставляється з кількісно вираженими характеристиками поведінки людей, що його оточують”.

Література: основна [2; 4–8; 11–15; 17–21]; додаткова [7; 8]

Тема 5. Розвиток психіки і свідомості

Методичні вказівки: шляхом порівняння основних методологічних підходів до вивчення проблеми розвитку психіки та свідомості студенти повинні встановити суттєві ознаки, за якими вони різняться. Відповіді на питання для самоконтролю передбачають встановлення студентами суттєвих відмінностей між відображенням у неорганічній та органічній матерії, між подразливістю та чутливістю як елементарними формами відображення на біологічному рівні, між тропізмами і таксисами; встановлення суттєвих ознак психічного відображення на стадії елементарної чутливості, перцептивної психіки та стадії інтелекту; виділення основних характеристик різних форм поведінки та їх взаємозв’язку з різними рівнями психічного відображення; виділення суттєвих властивостей свідомості як вищого рівня розвитку психіки, її відмінності від психіки тварин (це передбачає наведення прикладів цієї принципової відмінності).

I. Словникова робота: подразливість, тропізми, таксиси, позитивний таксис, негативний таксис, чутливість, стадія елементарної чутливості, стадія перцептивної психіки, стадія інтелекту, двофазні завдання, інстинкти, навички, інтелектуальна форма поведінки, свідомість, активність свідомості, інтенційність свідомості.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте основні підходи до вирішення проблеми розвитку психіки.
2. Чим різняться процеси відображення в неорганічній та органічній матерії
3. Чому психіка вважається результатом еволюції органічної матерії? Обґрунтуйте свою відповідь.
4. Чим відрізняється подразливість від чутливості
5. Чим різняться психічні відображення на стадії елементарної сенсорної психіки та на перцептивній стадії розвитку психіки
6. У чому полягає специфіка інтелектуальної стадії розвитку психіки.
7. Яке співвідношення свідомої та несвідомої сфер психіки

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Поясніть, як пов’язаний розвиток психіки із середовищем та умовами життя організму. Наведіть конкретні приклади цього зв’язку.
2. Чим пояснити той факт, що павук кидається на камертон, прикладений до павутиння, хоча цей предмет немає жодного значення для задоволення біологічних потреб павука
3. Проаналізуйте особливості інтелектуальної поведінки тварин, порівняйте їх з такими особливостями у людини і наведіть основні відмінності.

Література: основна [4–6; 8; 11–15; 18–21]; додаткова [7; 9; 10]

Тема 6. Розвиток психіки у філогенезі

Методичні вказівки: відповіді на питання для самоконтролю передбачають встановлення студентами суттєвих відмінностей між відображенням у неорганічній та органічній матерії, між подразливістю та чутливістю як елементарними формами відображення на біологічному рівні, між тропізмами і таксисами; встановлення суттєвих ознак психічного відображення на стадії елементарної чутливості, перцептивної психіки та стадії інтелекту; виділення основних характеристик різних форм поведінки та їх взаємозв'язку з різними рівнями психічного відображення;

I. Словникова робота: антропоморфізм, панпсихізм, нейропсихізм, інстинкт, рефлекс, розум, свідомість, самосвідомість та ментальність.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. «Мова» і спілкування тварин.
2. Мова і її вплив на формування пізнавальних процесів дитини.
3. Еволюційні передумови виникнення людської психіки.
4. Спільна трудова діяльність як головний чинник формування свідомої людської психіки.
5. Види та особливості інтелектуальної поведінки тварин.
6. Поняття свідомості, самосвідомості та ментальності.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

Завдання 1. Яка діяльність – свідомо чи несвідомо - виявляється в наведених нижче прикладах?

1. Учень швидко й правильно множить багатозначні числа, проте не пам'ятає правила їх множення.
2. Семикласник, якого дражнили друзі, порвав підручники і зошити, вдарив одного з товаришів.
3. Випускник школи вступив до педагогічного інституту і пояснював це тим, що він любить дітей і йому подобається доступно викладати математичні доведення.

Завдання 2. Який механізм кожної з наведених реакцій? Що спільного і що відмінного у механізмі цих реакцій?

1. Рух дощового черв'яка визначається освітленістю світлочутливих клітин правого і лівого боків тіла. У результаті черв'як автоматично рухається до затемнених ділянок.
2. Якщо крапнути у воду соляної кислоти, амеба відразу починає віддалятися від місця з підвищеною концентрацією цієї речовини.
3. У дитини вже в перші дві години після народження можна спостерігати характерні смоктальні рухи, якщо доторкнутися соскою до її ротика.
4. Метелики завжди летять на світло і це часто для них буває згубним. Вони гинуть масами від запаленої свічки чи б'ються об електричну лампочку, не в змозі відірватися від неї.

Література:

Основна [4; 8; 11–15; 18–21];

Додаткова [7; 10]

Змістовий модуль II. Особистість у діяльності та спілкуванні

Тема 7. Особистість

Методичні вказівки: студенти повинні чітко засвоїти основні характеристики особистості, вміти встановлювати співвідношення понять “індивід”, “суб’єкт”, “особистість”,

“індивідуальність”, знати різні підходи до визначення структури особистості, характеризувати основні структурні компоненти в межах різних наукових підходів, аналізувати погляди на проблему співвідношення біологічного та соціального в особистості, рушійних сил її розвитку; знати структуру самосвідомості як центрального компонента особистості, характеризувати її складові.

I. Словникова робота: індивід, людина, суб’єкт, особистість, індивідуальність, біологічна підструктура, підструктура форм психічного відображення, підструктура соціального досвіду, спрямованість, мотив, інтерес, переконання, ідеали, звичка, установка, самосвідомість, Я-концепція, рівень домагань, самооцінка, рушійні сили розвитку особистості.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке особистість? Її основні ознаки.
2. У чому виявляється суспільна сутність особистості
3. Як співвідносяться поняття “індивід”, “суб’єкт”, “особистість”, “індивідуальність”.
4. Що в особистості зумовлене її біологічною природою
5. Що таке спрямованість особистості? Її основні компоненти.
6. Що таке самосвідомість особистості? Як співвідносяться поняття “самосвідомість” та “Я-концепція”
7. Структура самосвідомості особистості.
8. Що таке самооцінка особистості? Як самооцінка співвідноситься з рівнем домагань

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Чи згодні ви з твердженням, що кожному людину можна назвати особистістю? Аргументуйте свою відповідь.
2. Чи завжди стан фрустрації є наслідком значної розбіжності між самооцінкою та рівнем домагань особистості
3. Проаналізуйте погляди на джерела активності особистості з позицій різних теоретичних підходів (психоаналітичного, біхевіористичного, гуманістичного).

Література:

Основна [4–6; 8–15; 17–21];
Додаткова [1; 5–7; 13; 14; 16]

Тема 8. Діяльність

Методичні вказівки: відповіді на запитання передбачають знання студентами відмінностей між активністю та діяльністю, визначення ними цих понять, знання категорій потреб, що визначають активність індивіда; розуміння психологічної структури діяльності та суті всіх її структурних компонентів на зовнішньому (поведінковому) та внутрішньому (психологічному) рівнях; розв’язання творчих завдань передбачає знання специфічних ознак різних видів діяльності.

I. Словникова робота: активність, поведінка, діяльність, потреби, мотиви, мета, мотивація, інтеріоризація, екстеріоризація, опредмечування, розпредмечування, зворотна аферентація, дія, операція, рух, завдання, уміння, навичка, техніка, вправління, перенесення навички, інтерференція навичок, гра, навчання, праця.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке активність? Що є джерелом активності
2. Що таке діяльність? У чому полягає її суттєва відмінність від активності
3. Психологічна структура діяльності.
4. У чому полягає сутність інтеріоризації та екстеріоризації дій? Наведіть приклади.
5. Як забезпечується контроль за процесом виконання діяльності
6. Що таке навичка? Етапи формування навичок.
7. Що є показником досконалості навички

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Визначте, який закономірний зв'язок між психікою і діяльністю виявляється в наведеному прикладі. "Вивчення людей похилого віку та довгожителів засвідчує, що поступове вивільнення від обов'язків і пов'язаних з ними функцій призводить до звуження та порушення особистості і, навпаки, постійний зв'язок з довколишнім життям сприяє збереженню особистості аж до смерті. Якщо людина з певних причин припиняє професійну, громадську діяльність, то це зумовлює глибокі зміни у структурі її особистості (за Б. Г. Ананьєвим).

2. Чи можна стверджувати, що принципова відмінність різних видів діяльності полягає в характері їх результатів.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [7]

Змістовий модуль III. Пізнавальні процеси

Тема 9. Відчуття

Методичні вказівки: студенти повинні знати специфічні особливості відчуття як пізнавального процесу, його фізіологічні основи, критерії класифікації відчуттів, основні їх властивості та закономірності, на основі чого вмінти обґрунтовувати основні умови їх розвитку та продуктивності.

I. Словникова робота: чуттєве пізнання, відчуття, аналізатор, контактні відчуття, дистантні відчуття, стародавня чутливість, новітня чутливість, екстерорецептивні відчуття, інтерорецептивні відчуття, пропріорецептивні відчуття, якість відчуття, тривалість відчуття, просторова локалізація подразника, чутливість, поріг чутливості, абсолютний поріг чутливості, диференційний (відносний) поріг чутливості, нижній абсолютний поріг чутливості, верхній абсолютний поріг чутливості, закон Вебера-Фехнера, адаптація відчуттів, контраст відчуттів, синестезія, сенсibiлізація відчуттів.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Чому відчуття як пізнавальний процес належить до чуттєвих форм пізнання? Особливість цього процесу.
2. Що таке вібраційні відчуття? У чому їх специфіка порівняно з іншими модальностями відчуттів
3. Чим можна пояснити неспівпадіння часу дії подразника та тривалості відчуття? Які є види такого неспівпадіння? Наведіть приклади.
4. Як співвідносяться чутливість та поріг чутливості
5. Який закон описує співвідношення сили діючого подразника та інтенсивності відчуття
6. Що таке адаптація відчуттів? Відмінності позитивної та негативної адаптації
7. Умови розвитку відчуттів. Наведіть відповідний приклад для кожної умови.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Трапляється, коли певні відчуття викликаються подразниками, що абсолютно невідповідні їм. Як називається ця закономірність? Наведіть приклади, як вказана закономірність виявляється у професійній діяльності людини.

2. Зазначте, на якій властивості відчуттів (зокрема, на якому ефекті цієї властивості) базується кінематографічний ефект (плівка складається з окремих кадрів (картинок), глядач має можливість бачити рухому картинку).

Література основна [4–6; 8; 10–15; 18–21] додаткова [3; 7]

Тема 10. Сприймання

Методичні вказівки: студенти повинні чітко називати специфічні ознаки сприймання, які відрізняють цей пізнавальний процес від відчуття; разом з тим вказувати його зв'язок з відчуттями, пам'яттю, мисленням, увагою, попереднім досвідом людини, специфікою її мотиваційної сфери та ін.; визначати основні властивості сприймання, умови їх розвитку; пояснювати механізми сприймання простору, часу, руху, а також причини ілюзій сприймання.

I. Словникова робота: сприймання, предметність сприймання, цілісність сприймання, структурність сприймання, вибірковість сприймання, константність сприймання, осмисленість сприймання, аперцепція, ілюзія сприймання, сприймання простору, сприймання часу, сприймання руху, синкретичне сприймання, спостереження, спостережливість.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке сприймання?
2. Як сприймання пов'язане з відчуттями? Суттєва відмінність між цими пізнавальними процесами.
3. Що є фізіологічним підґрунтям процесу сприймання
4. Що таке цілісність сприймання? Яке значення ця властивість сприймання людини має для пізнавальної діяльності.
5. Вкажіть на взаємозв'язок уваги і сприймання. Яка властивість сприймання виявляється в цьому разі
6. Що таке аперцепція? Як вона виявляється в перцептивному процесі
7. Які механізми покладено в основу ілюзій сприймання? Наведіть приклади ілюзій.
8. Що таке спостережливість? Умови її розвитку.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Відомо, що одяг може підкреслити переваги фігури людини і приховати її недоліки: повненьким особам не рекомендується носити речі, пошиті із тканини з горизонтальними смужками, великими горошинами, а надто худим - з вертикальними смугами. У чому ж справа? Адже об'єми людини не змінюються. Поясніть цей феномен з позицій психології.
2. Проаналізуйте наведений приклад і встановіть, яка властивість сприймання несформована у людини. Чому? Обґрунтуйте свою відповідь. "Дорослій людині, яка осліпла в дитинстві, хірургічним шляхом було відновлено зір. Невдовзі після операції хворий думав, що він може стрибнути з вікна лікарні, що розміщувалась на висоті 10–12 метрів від землі, не ушкодившись".

Література: основна [4–6; 8;10–15; 17–21]; додаткова [2]

Тема 11. Особливості психологічного дослідження відчуттів та сприймань

I. Завдання для письмового опрацювання

1. Розвиток сенсорної культури особистості.
2. Проблема моделювання процесів сприймання.
3. Розвиток чуттєвої сфери людини в сучасних умовах науково-технічного прогресу.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Яку роль відіграють відчуття та сприймання в життєдіяльності людини?
2. Що спільного й відмінного у відчуттях та сприйманні як процесах психічного відображення дійсності?
3. Які основні властивості відчуттів?
4. Що таке "пороги чутливості аналізатора", які фактори можуть їх змінювати?
5. Які основні властивості сприймання?
6. У чому проявляється активний характер відчуттів і сприймань у взаємодії людини із

середовищем?

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

Дослідження зорових відчуттів

Мета дослідження: визначення величини абсолютного нижнього порога зорового відчуття і оцінка гостроти зору.

Матеріали та обладнання: вимірювальна рулетка і 5 стандартних плакатів із зображенням кільця Ландольдта (діаметр кільця 7,5 мм, товщина лінії 1,5 мм, розрив кільця 1,5 мм; важливо, щоб розриви кільця на плакатах були спрямовані в протилежні сторони).

Процедура дослідження

Робоча група складається з експериментатора, з досліджуваного і протоколіста. У приміщенні, в якому проводиться дослідження, має бути добре освітлення; довжина приміщення не менше 6,5 м.

У процесі експерименту досліджуваний, який стоїть спиною до плаката на відстані 6 м, за командою експериментатора повертається і наближається до нього, поки не побачить розрив у кільці. Експериментатор і протоколіст за допомогою рулетки визначають відстань від плаката до досліджуваного, з якої він правильно встановлює місце розриву кільця, і в протоколі записується результат - довжина в см. Дослідження проводиться тричі, кожного разу з новим плакатом.

Інструкція досліджуваному: "За вашими плечима на відстані 6м встановлено плакат із зображенням кільця з розривом. За моєю командою поверніться до нього і поступово наближайтеся. Коли побачите розрив, зупиніться." У протоколі дослідження фіксуються самопочуття досліджуваного, а також результати трьох спроб. Якщо результат варіює в межах, більших за метр, то необхідно зробити ще одну спробу.

Обробка та аналіз результатів

Показником нижнього абсолютного порога зорового відчуття є середній результат трьох серій:

$$P_{зр} = (P_1 + P_2 + P_3) / 3$$

де P_1 , P_2 , P_3 – величини відстаней, з яких досліджуваний правильно визначав характер розривів у кільці відповідної серії.

Чим більша відстань, з якої досліджуваний побачив напрямок розриву, тим нижчий і, отже, кращий абсолютний поріг зорової чутливості та, відповідно, вища зорова чутливість. Оцінка гостроти зору робиться за допомогою таблиці. Якщо розрив визначено досліджуваним з відстані 5 м, то кут розпізнання дорівнює одному градусу, а зір перебуває в діапазоні середніх показників.

Показник порога зорового розрізнення (в см.)	Оцінка гостроти зору								
	9	8	7	6	5	4	3	2	1
	більше 640	621-640	591-590	591-590	501-550	431-500	331-430	201-330	200 і менше

Якщо гострота зору має показники 1, 2, 3 бали, то це свідчить про ослабленість зору. У цьому разі, окрім звернення до офтальмолога, важливо, щоб досліджуваний проаналізував стан власного здоров'я і звернув увагу на режим праці та відпочинку, на чергування фізичної та розумової праці.

Тема 12. Пам'ять

Методичні вказівки: студенти повинні засвоїти теорії пам'яті, які розкривають механізми мнемічних процесів; вміти визначати основні процеси пам'яті, на основі знання різновидів пам'яті та механізмів, які покладено в їх основу, пояснювати умови ефективності мнемічної діяльності, називати прийоми смислової організації матеріалу з метою якнайпродуктивнішого запам'ятовування та повнішого відтворення необхідної інформації.

I. Словникова робота: пам'ять, запам'ятовування, збереження, відтворення, впізнавання, пригадування, забування, ремінісценція, образна пам'ять, зорова, слухова, моторна, емоційна, словесно-логічна, оперативна пам'ять, довготривала, короткочасна пам'ять, довільна пам'ять, мимовільна пам'ять, проактивне гальмування, ретроактивне гальмування, закон забування Еббінгауза, швидкість запам'ятовування, точність запам'ятовування, міцність запам'ятовування, готовність до відтворення.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке пам'ять?
2. Основні мнемічні процеси та їх визначення.
3. Що таке асоціації та яка їх роль у процесах пам'яті?
4. Чим відрізняються фізичні та хімічні теорії пам'яті?
5. Як пояснюється процес забування у психоаналізі?
6. Чому матеріал, який сприймався в першу та в останню чергу, запам'ятовується краще? Який ефект покладено в основу цього явища?
7. Закономірності процесу забування, винайдені Г. Еббінгаузом.
8. Відмінність між короткочасною та оперативною пам'яттю?

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Визначте, яка особливість людської пам'яті виявляється в наведеному прикладі та в чому її сутність. "П'ятирічна Іринка побувала з батьками в захоплюючій подорожі Дніпром на пароплаві від Києва до Канева. Але, повернувшись додому, вона ніби забула все, що бачила. Лише за деякий час, без жодних нагадувань з боку дорослих вона зобразила на малюнку Дніпро поблизу Канева, затоплені дерева, пристань, пароплави".
2. Поясніть та обґрунтуйте з позицій психології, чому найскладніші аспекти навчального матеріалу слід подавати (вивчати) на початку та наприкінці заняття.
3. Основні умови підвищення продуктивності пам'яті людини.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [7]

Тема 13. Особливості психологічного дослідження пам'яті

I. Завдання для письмового опрацювання

1. Пам'ять у навчальній діяльності людини.
2. Розвиток пам'яті у філогенезі.
3. Умови доброго запам'ятовування і збереження.
4. Розвиток пам'яті у дітей.
5. Індивідуальні особливості пам'яті та здібності людини.
6. Взаємодія розвитку пам'яті, мислення й уяви.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Пам'ять і розвиток особистості.
2. Найважливіші теорії пам'яті в психологічній науці.
3. Види пам'яті.
4. Пам'ять людини і пам'ять машини.
5. Пам'ять у навчальній діяльності людини.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

Методика вивчення короткочасної пам'яті

Мета: Вивчення об'єму короткочасної зорової пам'яті.

Опис: Випробовуваний повинен запам'ятати, а потім відтворити максимальну кількість чисел з показаної таблиці.

Інструкція: "Зараз вам буде показана таблиця з числами. Ви повинні спробувати за 20 секунд запам'ятати і потім записати якомога більшу кількість чисел. Увага, почали!"

Оцінювання. За кількістю правильно відтворених чисел проводиться оцінювання короткочасної зорової пам'яті. Максимальна кількість інформації, яка може зберігатися у короткочасній пам'яті, - 10 одиниць матеріалу. Середній рівень: 6-7 одиниць.

15	39	87	23
94	65	79	46
83	19	69	52

Діагностика слухової пам'яті

Методика: "10 слів"

Рекомендований набір слів: дирижабль, лапа, яблуко, олівець, гроза, качка, обруч, вітряк, папуга, листок.

При нормальному об'ємі короткочасної слухової пам'яті студент повинен відтворити не менше 6 слів.

Діагностика здорової механічної пам'яті

Методика "Запам'ятай двозначні числа".

Інструкція: На плакаті написані 12 двозначних чисел. (Цей плакат демонструється не менше 30с, потім забирається). Подивіться на них уважно. Після того, як плакат заберуть, запишіть двозначні числа у будь-якому порядку.

Обробка даних: якщо правильно записано 8-9 чисел, то це свідчить про хороший рівень розвитку зорової механічної пам'яті.

Плакат з двозначними числами:

34	87	93
48	16	26
52	43	12
64	76	51

Смислова пам'ять

10 пар слів студент повільно зачитує, між словами існує смисловий зв'язок. Потім через невеликий інтервал часу читає лише перше слово із кожної пари, інші студенти групи повинні в цей час пригадати друге слово із кожної пари. Потім просимо студентів записати всі слова парами на аркуші паперу.

Оцінка результатів: підраховується число правильно відтворених пар. Якщо правильно відтворити 6 пар із 10, то можна рахувати, що смислова пам'ять розвинута досить добре.

Рекомендований набір пар слів:

ШУМ – ВОДА	ДУБ - ЖОЛУДЬ
------------	--------------

СТІЛ – ОБІД	ДИЧИНА - ПОСТРІЛ
МІСТ – РІКА	РІЙ - БДЖОЛА
РУБЕЛЬ – КОПІЙКА	ГОДИНА - ЧАС
ЛІС – ВЕДМІДЬ	ЦВЯХ - ДОШКА

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [7]

Тема 14. Мислення

Методичні вказівки: студенти повинні чітко засвоїти специфічні особливості мислення як способу опосередкованого пізнання дійсності, відстежувати його зв'язок з чуттєвими формами пізнання дійсності, а також з мотивами діяльності суб'єкта; розкривати сутність основних форм мислення, розумових операцій, наводити відповідні приклади; знати сутність та структуру проблемної ситуації та відрізняти її від пізнавального завдання; розкривати засоби активізації розумової діяльності.

I. Словникова робота: мислення, мисленнєва діяльність, аналіз, синтез, порівняння, конкретизація, узагальнення, абстрагування, класифікація, систематизація, судження, поняття, умовивід, індукція, дедукція, проблемна ситуація, проблемне завдання, гіпотеза, наочно-дієве мислення, наочно-образне мислення, словесно-логічне мислення, дискурсивне мислення, інтуїтивне мислення, творче мислення, репродуктивне мислення, теоретичне мислення, практичне мислення.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Специфічні особливості мислення як вищої форми пізнавальної діяльності людини.
2. Відмінності між чуттєвим та раціональним пізнанням дійсності.
3. Як мислення пов'язане з мовленням?
4. Обґрунтуйте твердження, згідно з яким мислення дає можливість повнішого, точнішого та глибшого відображення навколишньої дійсності.
5. Які критерії покладено в основу класифікації видів мислення? Охарактеризуйте кожний підхід та види мислення в його межах. Наведіть приклади.
6. Особливості мислення як специфічного виду діяльності.
7. Основні форми мислення. Чим відрізняється поняття від уявлення?

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Що не дає змоги мисленню тварини підвестись до рівня людського мислення
2. Про які індивідуальні відмінності мислення йдеться в наведеному прикладі. “Вивчаючи певне явище, Сашко прагнув з'ясувати його сутність, встановити головні причини, зв'язки і співвідношення. Відкидаючи будь-які стандартні алгоритми, при аналізі нових фактів він умів побачити їх з різних аспектів і не боявся критично оцінити свої попередні погляди”.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [20]

Тема 15. Методики діагностики мислення. Ригідність мислення

Методи вирішення арифметичних дій.

Мета: виявлення особливостей прояву ригідності при розв'язанні арифметичних задач.

Обладнання: секундомір, умови кількох задач.

Тренувальна задача: дано дві посудини – 29 та 3 літри. Як виміряти рівно 20 літрів води?

1.	Дано три посудини води?	14, 59, 10 літрів. Як виміряти рівно 25 л
2.	Дано три посудини	14, 163,25 літрів. Як виміряти рівно 99 л

	води?	
3.	Дано три посудини води?	28, 43, 10 літрів. Як виміряти рівно 5 л
4.	Дано три посудини води?	31, 61, 4 літрів. Як виміряти рівно 22 л
5.	Дано три посудини води?	18, 59, 7 літрів. Як виміряти рівно 27 л
6.	Дано три посудини води?	23, 49, 3 літрів. Як виміряти рівно 20 л
7.	Дано три посудини води?	15, 39, 3 літрів. Як виміряти рівно 18л
8.	Дано три посудини води?	28, 76, 3 літрів. Як виміряти рівно 25 л
9.	Дано три посудини води?	28, 48, 4 літрів. Як виміряти рівно 12л
10.	Дано три посудини води?	14, 36, 8 літрів. Як виміряти рівно 6 л

Процедура проведення

Експериментатор просить досліджуваного розв'язати 10 простих арифметичних задач. У кожній задачі пропонується за допомогою трьох різних посудин різного об'єму відміряти потрібну кількість рідини. На посудинах немає ніяких поділок. Задача розв'язується письмово. На розв'язання задач дається не більше двох хвилин.

Після розв'язання тренувальної задачі експериментатор кожних дві хвилини дає нову задачу. Задачі 1-5 називаються установчими. Вони можуть бути розв'язані тільки більш складним методом (наприклад, поступовим вирахуванням обох менших чисел із великого: $59 - 14 - 10 - 10$).

Задачі 6, 7, 9, 10 називаються критичними, оскільки вони мають два розв'язання: складне і більш просте. Задача 8 допускає тільки одне не розв'язаним ($28/-3$). Розв'язання задач 6 та 7 складним методом (способом) свідчить про чуття піддослідного та фіксацію установки, а 9 та 10 про стійкість установки.

Індикатором ригідності мислення досліджуваних є нерозв'язання задачі 8. А досліджувані, котрі не розв'язали цю задачу, належать до групи флексибільних.

III. 1. Психологічна задача №1

Досліджуваному пропонували задачу: "Що відбудеться зі свічкою, якщо її запалити на космічному кораблі, що перебуває на орбіті?" Процес розв'язування був такий: "Полум'я буде таким самим, як і в земних умовах, а от віск вестиме себе по-іншому. Він не стікатиме і невдовзі гніт виявиться залитим восковою масою". Після підказки експериментатора процес розв'язування змінився:

"В горінні беруть участь повітряні потоки, що йдуть знизу вгору за рахунок нагрівання. Але це в земних умовах. У космосі повітря, що нагрівається в результаті горіння свічки, не переміщуватиметься вгору. Тому свічка не горітиме через відсутність нормальної конвекції повітря, а отже, через постування нових порцій кисню".

Запитання: *яка закономірність мислення має місце у цьому випадку? Які його процеси виступають тут на перший план?*

Психологічна задача №2

Досліджувані мали заповнити прогалину у візерунку, підбравши потрібну вставку. Для розв'язання цієї суто наочної задачі необхідно було виділити істотні ознаки візерунка та порівняти їх із вставками. При цьому проводилась реєстрація активності артикуляційного апарату досліджуваних, рівень якої виявився досить високим. Коли ж при цьому вони одночасно і безперервно проспівували одні й ті самі склади ("ля-ля"), то процес розв'язування порушувався.

Запитання: що дає цей експеримент для розуміння механізмів мислення?

Психологічна задача №3

Відомий винахідник П.М. Яблочков тривалий час працював над створенням механізму, що зближував вуглики у вольтовій дузі (в міру загорання вуглики розсувались і дуга гасла). Розв'язок (вуглики просто слід розмістити паралельно) було знайдено випадково: машинально граючи олівцями, дослідник поклав їх паралельно.

Подібний випадок мав місце і з конструктором крокуючого екскаватора: пін кинув погляд на людину, що несла валізу, і відразу знайшов принцип побудови пристрою, що регулює "кроки" цієї машини.

Завдання; Як пояснити ці випадки? На яку закономірність творчого мислення вони вказують?

IV. Запитання для дискусії

1. Чи отримуємо ми за допомогою ЕОМ нові відомості про людину?
2. Чи може у свідомості кібернетиків відбуватися небезпечне змішування понять?
3. Як ви вважаєте: комп'ютери засвоюють функції, які притаманні лише людині?
4. Як ви розумієте думку про те, що комп'ютери все менше здатні моделювати людське мислення?

Тема 16. Уява

Методичні рекомендації: студенти повинні засвоїти специфічні ознаки уяви як пізнавального процесу, що відрізняють її від мислення; простежити її зв'язок з пам'яттю, на основі чого встановити відмінності між уявленнями пам'яті та образами уяви; розкривати суттєві відмінності у різновидах уяви, наводити приклади їх прояву в різних життєвих ситуаціях; характеризувати прийоми створення творчих образів та наводити відповідні приклади їх втілення у продуктах діяльності людини.

I. Словникова робота: уява, довільна уява, мимовільна уява, випереджальне відображення, репродуктивна уява, творча уява, пасивна уява, активна уява, мрія, марення, ятрогенія, аглютинація, гіперболізація, акцентування, схематизація, типізація.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Специфічність уяви порівняно з іншими пізнавальними процесами.
2. Чим зумовлена діяльність людської уяви
3. У чому виявляється взаємозв'язок уяви і мислення? Якісні відмінності між цими процесами.
4. Відмінності між уявою та уявленнями.
5. Охарактеризуйте процес створення образів уяви, навівши конкретні приклади застосування різних способів створення творчих образів.
6. Охарактеризуйте види уяви. Наведіть приклади.
7. Що таке мрії? У чому їх цінність
8. Відмінність між мрією і маренням.
9. Наведіть приклади терапевтичної функції уяви.
10. Умови розвитку творчої уяви особистості.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Визначте, які прийоми створення образів творчої уяви використані в поетичному творі.

“У лукомор'я дуб зелений,
Златая цепь на дубе том:

И днем, и ночью кот ученый
Все ходит по цепи кругом.
Идет направо – песнь заводит,
Налево – сказки говорит.
Там чудеса: там леший бродит,
Русалка на ветвях сидит;
Там на неведомых дорожках
Следы невиданных зверей;
Избушка там на курьих ножках
Стоит без окон, без дверей”.
(О. С. Пушкин)

2. Поясніть, чому деякі люди, неосвічені в медицині, прочитавши опис якогось захворювання, схильні уявляти, що вони захворіли саме на цю хворобу, що й у них виявляються симптоми цієї хвороби. Яка особливість людської уяви виявляється при цьому.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [3]

Змістовий модуль IV. Емоційно-вольова сфера особистості

Тема 17. Емоції та почуття

Методичні вказівки: студенти повинні чітко розрізняти поняття “емоції” та “почуття”, називати їх специфічні ознаки, встановлювати відмінності проявів емоцій у людини та тварин; знати концептуальні засади різних теорій емоцій та пояснювати з їх позицій афективні реакції людей; називати та визначати фундаментальні емоції та їх різновиди, форми прояву емоційних станів; знати способи та прийоми регуляції емоційних станів.

I. Словникова робота: емоції, емоційний тон відчуттів, почуття, астенічні емоції, стенічні емоції, прості емоції, складні емоції, сигнальна функція емоцій, регулятивна функція емоцій, функція підкріплення, комунікативна функція емоцій, настроїв, афект, фрустрація, стрес, моральні почуття, інтелектуальні почуття, естетичні почуття, праксичні почуття.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке емоції? Що є фізіологічним підґрунтям емоцій?
2. Які функції виконують емоції? Охарактеризуйте ці функції та наведіть відповідні приклади.
3. За якими критеріями класифікуються емоції? Охарактеризуйте основні види емоцій та наведіть їх приклади.
4. Що таке почуття? У чому полягає їх якісна специфіка порівняно з емоціями?
5. Сутність теорії емоцій Джеймса-Ланге. Її недоліки.
6. Природа емоційних переживань з позицій когнітивного підходу.
7. Основні форми емоційних станів та їх характеристика.
8. Чому моральні, інтелектуальні, естетичні та праксичні почуття належать до категорії вищих почуттів?

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Чим можна пояснити, що тривале розлучення близьких людей завжди супроводжується стійкими негативними переживаннями
2. На основі теорії когнітивного дисонансу поясніть, чому людина переживає негативні емоції, якщо вона не досягає запланованого нею результату.
3. Основні відмінності між проявами емоцій у тварин та людини.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [1]

Тема 18. Особливості дослідження психічних станів

I. Питання та завдання для самоконтролю

1. Зв'язок емоцій і почуттів з потребами людини.
2. Емоції, почуття та людська індивідуальність.
3. Роль емоцій і почуттів у сфері людських взаємин.
4. Вияв емоції та почуттів у художній творчості.
5. Зв'язок моторики з емоційною сферою людини.
6. Вплив органічних станів людини на її емоції та почуття.

II. Завдання для письмового опрацювання

1. Емоції та особистість.
2. Керівництво емоціями.
3. Коли сором'язливість заважає людині?
3. Які риси характеру необхідно виховувати у сором'язливих дітей?
4. Сором'язливість – явище вроджене чи набуте?
5. Чи впливає сором'язливість на настрої?

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

Опитувальник Спілбергера

Мета: сформувати вміння та навички роботи із методикою Спілбергера. **Інструкція.** Уважно прочитайте кожне з наведених нижче суджень і закресліть у відповідній графі справа ту чи іншу цифру в залежності від того, як ви себе зазвичай відчуваєте. Над відповідями на запропоновані судження не потрібно довго думати, оскільки правильних і неправильних відповідей немає".

Шкала ситуаційної тривожності

№ Судження шкали	Ні, це не так	Напевно так	Так, правильно	правильно
1. Я спокійний	1	2	3	4
2. Мені нічого не загрожує	1	2	3	4
3. Я знаходжусь у стані напруги	1	2	3	4
4. Я внутрішньо скований	1	2	3	4
5. Я відчуваю себе вільно	1	2	3	4
6. Я розстроєний (не в гуморі)	1	2	3	4
7. Мене хвилюють можливі невдачі	1	2	3	4
8. Я відчуваю душевний спокій	1	2	3	4
9. Я схвилюваний	1	2	3	4

10. Я відчуваю задоволення	1	2	3	4
11. Я впевнений у собі	1	2	3	4
12. Я нервую	1	2	3	4
13. Я не знаходжу собі місця	1	2	3	4
14. Я накручений (вгвинчений)	1	2	3	4
15. Я не відчуваю скованості і напруги	1	2	3	4
16. Я задоволений	1	2	3	4
17. Я стурбований	1	2	3	4
18. Я сильно збуджений і мені не по собі	1	2	3	4
19. Мені радісно	1	2	3	4
20. Мені приємно	1	2	3	4

Шкала особистісної тривожності

№ Судження шкали	Ні ко ли	Май же ніко ли	Час то	За вж ди
21. У мене буває піднесений настрій	1	2	3	4
22. Я буваю роздратований	1	2	3	4
23. Я можу легко перетривожитись	1	2	3	4
24. Я хотів би бути таким же талановитим як і інші	1	2	3	4
25. Я сильно переживаю неприємності	1	2	3	4
26. Я відчуваю потік сил та бажання працювати	1	2	3	4
27. Я спокійний, холоднокровний, зібраний	1	2	3	4
28. Мене хвилюють можливі труднощі	1	2	3	4
29. Я сильно переживаю через дрібниці	1	2	3	4
30. Я буваю доволі щасливим	1	2	3	4
31. Я все беру близько до	1	2	3	4

серця				
32. Мені не вистачає впевненості у собі	1	2	3	4
33. Я почуваю себе беззахисним	1	2	3	4
34. Намагаюсь уникати критичних ситуацій	1	2	3	4
35. У мене буває хандра	1	2	3	4
36. Я буваю задоволений	1	2	3	4
37. Всілякі дрібниці відволікають і хвилюють мене	1	2	3	4
38. Буває, що я відчуваю себе знедоленим	1	2	3	4
39. Я врівноважена людина	1	2	3	4
40. Мене охоплює неспокій, коли я думаю про свої справи і турботи	1	2	3	4

Оцінка результатів

За допомогою ключа до даної методики, представленого у таблиці, визначається кількість балів, отриманих опитуваним за обрані ним відповіді на судження наведених вище шкал. Загальна кількість балів, набрана з усіх питань шкали, ділиться на 20, і підсумковий показник розглядається як індекс рівня розвитку відповідного виду тривожності у даного досліджуваного.

Ключ до методики оцінки ситуаційної і особистісної тривожності

№ судження	Ситуаційна тривожність			
1	4	3	2	1
2	4	3	2	1
3	1	2	3	4
4	1	2	3	4
5	4	3	2	1
6	1	2	3	4
7	1	2	3	4
8	4	3	2	1
9	1	2	3	4
10	4	3	2	1
11	4	3	2	1

Ключ до методики оцінки ситуаційної і особистісної тривожності

12	1	2	3	4
13	1	2	3	4
14	1	2	3	4
15	4	3	2	1
16	4	3	2	1
17	1	2	3	4
18	1	2	3	4
19	4	3	2	1
20	4	3	2	1

21	4	3	2	1
22	1	2	3	4
23	1	2	3	4
24	1	2	3	4
25	1	2	3	4
26	1	3	2	1
27	4	3	2	1
28	1	2	3	4
29	1	2	3	4
30	4	3	2	1
31	1	2	3	4
32	1	2	3	4
33	1	2	3	4
34	1	2	3	4
35	1	2	3	4
36	4	3	2	1
37	1	2	3	4
38	1	2	3	4
39	4	3	2	1
40	1	2	3	4

Висновки про рівень розвитку

3,5-4,0 бали - дуже висока тривожність.

3,0-3,4 бала - висока тривожність,

2,0-2,9 бала - середня тривожність.

1,5-1,9 бала - низька тривожність.

0,0-0,4 бала - дуже низька тривожність.

Психологічна задача №1

На тривалі впливи несприятливих чинників організм людини або тварини відповідає закономірною реакцією. На першій її стадії мобілізуються захисні сили організму, які протидіють цьому чинникові. На другій - сили, які впливають і протидіють, нібито врівноважуються, організм поступово адаптується до шкідливих умов. Якщо ж дія несприятливого чинника не припиняється, настає стадія виснаження, яке спричиняє негативні і незворотні зміни в організмі.

Запитання: Що це за реакція? Чому в неї такий перебіг?

Психологічна задача №2

Закоханий юнак пише дівчині: "Не можу зрозуміти, що зі мною діється... Звітуюся у своїх почуттях, борюся з ними, піддаюся їм і знову борюся. З одного боку, боюся втратити розум і тому прагну позбутися їх, з іншого – боюся знову впасти в той сонливий стан, в якому перебував до цієї неповторної весни".

Запитання: Яке явище у царині почуттів ілюструє цей лист? Яка його природа?

Література: основна [4-6; 8; 10-15; 17-21]; додаткова [1]

Тема 19. Воля

Методичні вказівки: студенти повинні чітко визначати специфічні характеристики вольового процесу, встановлювати відмінності між простим та складним вольовими актами на основі знання їх структури, наводячи при цьому відповідні приклади, називати основні вольові якості особистості, характеризувати їх, розкривати умови розвитку.

I. Словникова робота: воля, мимовільна дія, довільна дія, вольове зусилля, бажання, потяг, прагнення, боротьба мотивів, прийняття рішення, сила волі, абулія, безвілля, екстернальний локус контролю, інтернальний локус контролю.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке воля? Чому вона належить до психічних процесів
2. Що таке вольове зусилля? Від яких факторів залежить його поява та особливості?
3. Що таке простий вольовий акт? Наведіть приклад.
4. Що таке складний вольовий акт? Його суттєва відмінність від простого вольового акту. Наведіть приклад.
5. Що таке боротьба мотивів? Причини появи боротьби мотивів. Наведіть приклади.
6. Які причини можуть вплинути на процес прийняття людиною рішення
7. Умови розвитку вольових якостей людини.
8. Що таке безвілля? Його причини.
9. Як співвідноситься локус контролю з вольовою поведінкою особистості

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. В яких випадках оцінка вчинків людини може стимулювати її волю

2. На яких людей швидше вплине реклама препаратів для схуднення - екстернатів чи інтерналів? Обґрунтуйте відповідь та поясніть, як ця характеристика вольової сфери впливає на поведінку та діяльність особистості.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [7]

Змістовий модуль V. Індивідуально-психологічні особливості особистості

Тема 20. Темперамент

Методичні вказівки: студенти повинні чітко визначати темперамент як індивідуально-психологічну властивість індивіда, вміти пояснити, чому він належить до індивідних характеристик особистості; розкривати фізіологічні засади темпераменту; характеризувати його психологічні властивості і з цих позицій описувати найсуттєвіші характеристики представників різних типів темпераменту; знати різні способи пристосування типу темпераменту до вимог діяльності.

I. Словникова робота: темперамент, тип вищої нервової системи, загальна психічна активність, емоційність, моторика, сила нервових процесів, рухливість нервових процесів, врівноваженість нервових процесів, екстраверсивність, інтровертивність, сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, резистентність.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке темперамент? Що становить його фізіологічну базу
2. Які параметри діяльності зумовлюються типом темпераменту
3. Хто перший в історії психології спробував вивчати темперамент? До якої групи теорій темпераменту належить його концепція
4. Які властивості темпераменту І. П. Павлов поклав в основу поділу типів темпераменту?
5. Основні властивості темпераменту за Б. Тепловим та В. Небиліциним, дайте їм характеристику.
6. Хто з вчених при вирізненні типу темпераменту враховував показники емоційної чутливості (нейротизму) та естра-/інтроверсії? Які характеристики мають ці параметри у представників різних типів темпераменту?
7. Коротко охарактеризуйте представників різних типів темпераменту.
8. Чому темперамент практично не змінюється протягом життя людини?
9. Основні способи пристосування типу темпераменту до особливостей та вимог діяльності.
10. Як може вплинути темперамент на формування рис особистості?

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Чи завжди динаміка поведінки людини адекватно характеризує її темперамент? В яких ситуаціях темперамент виявляється найвиразніше? Аргументуйте свою відповідь.
2. Визначте тип темпераменту дівчинки і на цій основі сформулюйте основні аспекти індивідуального підходу до дитини. Дуже рухлива, міміка обличчя жвава. Легко зближується з однолітками. Іноді через жвавість забуває про свої доручення. На запитання: “Як справи?” найчастіше відповідає усмішкою. Хоча справи у неї не такі вже й добрі. Дівчинка почала отримувати задовільні оцінки. Про свої відмінні оцінки радо повідомляє всім, хоча не приховує незадовільних оцінок. При цьому каже, що це в неї вийшло випадково. Іноді засмучується, але ненадовго. Настрій в основному веселий і бадьорий. Легко захоплюється всім новим, але порівняно швидко втрачає до нього інтерес.

Література: основна [4-6; 8; 10-15; 17-21]; додаткова [13; 17]

Тема 21. Особливості дослідження темпераменту

I. Питання для самостійного опрацювання

1. Психологічні особливості та властивості типів темпераменту (холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік).
2. Вплив типу темпераменту на формування екстравертованих чи інтровертованих поведінкових характеристик людини.
3. Темперамент як основа для формування певних особистісних рис людини (вразливість, емоційність, тривожність, імпульсивність тощо).
4. Вплив темпераменту на індивідуальний стиль та ефективність діяльності людини.

II. Завдання для письмового опрацювання

1. *Виберіть із поданого переліку слів ті, які стосуються темпераменту:*

Працьовитість, наполегливість, свідомість, неврівноваженість, кмітливість, сенситивність, реактивність, екстравертність, запальність, агресивність, емоційність, педантичність, вимогливість, принциповість, гострота зору, геніальність, сила емоційної реакції, багатство міміки, глибина почуттів.

2. *Уявіть, що Ви – президент приватної фірми. Людей якого типу темпераменту Ви хотіли б бачити на наступних посадах:*

Біржовий агент, ваш замісник, секретар, агент з реклами, агент по зв'язках із громадськістю, продавець, водій транспорту, охоронець, референт, іміджмейкер.

3. *Зазначити ті особливості, які характеризують сангвініка, флегматика, холерика, меланхоліка.*

А. Підвищена активність, тривала працездатність, енергійність, стриманість, запальність, непосидючість, терплячість, повільність рухів і мови, повільна зміна почуттів і настроїв, низька емоційна збудливість, швидке засвоєння і перебудова навичок, ефективність, бідність рухів, низька активність, млявість, виразність міміки і пантоміміки, мовчазність, гіперсензитивність.

Б. Бадьорий, підвищений настрій, швидка пристосовуваність до нових обставин, повільне засвоєння і перебудова навичок, невпевненість у собі, підвищена емоційна збудливість, витриманість, одноманітність міміки, енергійність, рухливість, пригніченість і розгубленість під час невдач, швидке виникнення і зміна почуттів та емоційних станів, низька активність, терплячість, спокійний і рівний настрій, збуджений стан, зосередженість уваги, невиразність мови.

III. Опрацюйте завдання

Психологічна задача № 1

У результаті психологічного вивчення 31 дитини віком до одного року було сформульовано 882 передбачення стосовно динамічних особливостей поведінки цих дітей у майбутньому. Повторне дослідження, здійснене через кілька років, показало, що правильним виявилось 46% прогнозів, 20% були приблизно правильними, 34% не відповідали реальній поведінці дітей.

Запитання: *Про що свідчать ці результати? Які висновки випливають з них?*

Психологічна задача №2

Російські космонавти Валентин Лебедев та Анатолій Береговий провели разом на орбіті 212 діб. Ось їхні характеристики: Валентин — людина дуже організована, вольова, цільна, методично впорядкована. Дуже емоційний, але твердо володіє собою. Анатолій — більш імпульсивний, відкритий, захоплюється ідеями, фонтан пропозицій та ініціатив. Небагатослівна стриманість Валентина слугує стрижнем і опорою запальності Анатолія.

Один мудро скаже два коротких слова, інший — десять гарячих, потім обмінюються поглядом — задоволені один одним. Вони успішно виконали програму польоту, причому, як вважають фахівці, також завдяки сумісності характерів.

Запитання: Про які властивості темпераменту цих космонавтів ідеться? На чому ґрунтується сумісність їхніх темпераментів?

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [13; 17]

Тема 22. Характер

Методичні вказівки: відповіді на питання для самоконтролю передбачають знання студентами сутності характеру як психологічної властивості особистості, структури характеру як інтегрального утворення, значення соціального оточення особистості у його формуванні, співвідношення з темпераментом та особистісними утвореннями (зокрема, спрямованістю); вміння визначати характерологічні риси (основні та другорядні), розкривати роль виховання та самовиховання у формуванні характеру особистості.

I. Словникова робота: характер, структура характеру, повнота характеру, цілісність характеру, сила характеру, акцентуація, акцентуація застрягання, педантизм, демонстративність, тривожність, риси характеру, вольові риси характеру, інтелектуальні риси характеру, емоційні риси характеру.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке характер? Чому він є прижиттєвим утворенням
2. В яких ситуаціях найповніше виявляється характер людини
3. Як співвідносяться темперамент та характер особистості
4. Що таке акцентуація характеру? Основні види акцентуації.
5. В яких ситуаціях найвиразніше виявляються акцентуйовані риси характеру? Наведіть приклади.
6. Що в діяльності людини визначається її темпераментом, а що характером
7. Чи може характер людини впливати на особливості прояву темпераменту

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Які риси поведінки людини свідчать про силу її характеру? За яких умов може сформуватись сильний характер
2. Роль самовиховання та самостійної праці у формуванні характеру. Наведіть приклади.

Література: основна [1; 4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [1]

Тема 23. Здібності

Методичні вказівки: студенти повинні засвоїти сутність здібностей як психологічної властивості, встановлювати їх співвідношення із задатками як природною передумовою їх формування, розуміти сутність поліфункціональності задатків, наводити приклади цієї властивості задатків; вміти встановлювати принципову відмінність здібностей порівняно зі знаннями, уміннями і навичками, розкриваючи їх співвідношення; розкривати сутнісні характеристики різних видів здібностей та рівнів їх розвитку; аналізувати проблему співвідношення біологічного та соціального в розвитку здібностей особистості, розкриваючи комплекс умов, що забезпечують їх розвиток.

I. Словникова робота: здібності, задатки, знання, уміння, навички, структура здібностей, загальні здібності, спеціальні здібності, обдарованість, талант, геніальність.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке здібності? Як вони співвідносяться із задатками
2. Чи можна здібності зводити до знань, умінь і навичок?
3. Що таке загальні здібності
4. Що таке спеціальні здібності? Їх види.
5. Значення діяльності для розвитку здібностей.
6. Що таке сенситивний період для розвитку здібностей
7. Основні рівні розвитку здібностей.
8. Чим талант відрізняється від геніальності

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Як можна пояснити той факт, що людина, яка не має здібностей до певного виду діяльності, досягає в ній таких самих високих результатів, як і та, що має здібності до цього виду діяльності
2. У період підліткового віку багато молоді виявляє підвищений інтерес до літератури, підлітки пишуть непогані твори прозового та поетичного характеру. Чи можна стверджувати, що у них є літературні здібності? Чим можна пояснити досягнення в цій галузі в цьому віці? Що б ви порекомендували таким підліткам щодо вдосконалення їх результатів у цьому виді діяльності

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [3; 17]

Змістовий модуль VI. Ненормативний розвиток

Тема 24. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку

Методичні вказівки: студенти повинні засвоїти сутність причин та наслідків ненормативного розвитку, розуміти сутність ненормативного, регресивного, аномального психічного розвитку, особливості девіантної поведінки та її причини в молодшому шкільному віці, наводити приклади.

I. Словникова робота: інфантилізм, психічна акселерація, девіація, адикція, делінквентність, акцентуація, невротичний розвиток, невропатія, неврастенія, дидактогенія, істеричний аутизм, трихотіломанія, анорексія, дисморфоманія, мінімальна мозкова дисфункція, гіперактивність, церебрастенія, алалія, дислексія, дисграфія, дискалькулія.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Сутність та форми прояву девіантної поведінки.
2. Акцентуації характеру та їх характеристика.
3. Невротичні розлади як фактори девіантної поведінки.
4. Різновиди та вікові особливості невротичних розладів.
5. Синдром патологічного фантазування.
6. Синдром втечі та бродяжництва.
7. Психосоматичні розлади.
8. Специфічні розлади здібностей до навчання.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Чи можна "комплекс поживлення" немовляти розглядати як критерій його психічного здоров'я?
2. Які інші психологічні новоутворення дитини (від народження до трьох років) можна розглядати як критерій її психічного здоров'я?
3. Які порушення психічного розвитку можуть спостерігатись у новонароджених, немовлят, дітей раннього віку?
4. Як проявляється невротія у дітей?
5. У чому полягають аутичні прояви?
6. Як проявляються гіпердинамічні розлади в дітей?
7. Які психосоматичні розлади характерні для новонароджених, немовлят, дітей раннього віку?
8. Охарактеризуйте психологічні особливості дошкільнят та молодших школярів у нормі.
9. Внаслідок чого може порушуватися розвиток особистості молодшого школяра?
10. Які типові психологічні порушення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку виділяє В. Д. Менделевич?
11. Які психосоматичні розлади характерні для дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку?
12. Поясніть суть диграфії, її причини.
13. Дайте рекомендації батькам дитини, в якій з'явилися труднощі в оволодінні письмом.
14. Поясніть суть дислексії, її причини.
15. Дайте рекомендації батькам дитини, в якій з'явилися труднощі у виробленні навички читання.
16. Поясніть суть дискалькулії, її причини.
17. Дайте рекомендації батькам щодо запобігання дискалькулії дітей.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [3; 17]

Тема 25. Психомоторика

Методичні вказівки: відповіді на питання для самоконтролю передбачають знання студентами підходів до розуміння психомоторики, встановити сутність поняття психомоторики, визначити функціональну будову психомоторики, розуміти сутність регулювання рухів та дій та психомоториці.

I. Словникова робота: моторика, ідеомоторика, сенсомоторні процеси, моторні процеси, реакцію розрізнення реакцією вибору, перемикування, сенсомоторна координація,

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Підходи до розуміння психомоторики.
2. Сутність психомоторики.
3. Функціональна будова психомоторики.
4. Рухи, дії та їх регулювання в психомоториці.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Як розглядав психомоторні процеси К.К. Платонов?
2. Розкрийте особливості психомоторики.
3. Охарактеризуйте будову психомоторики.
4. Які особливості виявлення ідеомоторики?
5. Як виявляється сенсомоторика?
6. Що становлять собою рухи?
7. Які особливості психомоторної дії? Розкрийте її структуру.
8. Охарактеризуйте та порівняйте функції психомоторики.
9. Розвитку яких здібностей сприяє психомоторика?

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [13; 17]

Тема 26. Мова та мовлення

Методичні вказівки: студенти повинні чітко розрізнити поняття “мова” та “мовлення”, визначити основні функції та види мовлення, розкриваючи таким способом його значення для психічного розвитку людини та людського суспільства; розкривати зв'язок мовлення з мисленням, а також культурно-історичне походження мови, спи-раючись на наукові дослідження та відповідні приклади.

I. Словникова робота: мова, мовлення, знак, семантика, словниковий склад, сигніфікативна функція мови, функція вираження змісту предмета інформації, зовнішнє мовлення, внутрішнє мовлення, діалогічне мовлення, монологічне мовлення, письмове мовлення, усне мовлення, афазія.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке мова та мовлення?
2. Переваги мови над іншими засобами спілкування між людьми.
3. Функції мови та мовлення.
4. Види мовлення. Наведіть приклади.
5. Зв'язок усного, письмового та внутрішнього мовлення.
6. Як мовлення пов'язане з мисленням?
7. Яке значення мова та мовлення мають для пізнавальної діяльності людини?
8. Що таке мовні афазії? Види афазій.
9. Обґрунтуйте твердження, згідно з яким мова є продуктом суспільного буття людей та їх діяльності.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Поясніть висловлювання про мову видатних педагогів. “Коли зникає народна мова, народу не існує більше” (К. Д. Ушинський). “Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається її, засуджує себе на злиденність душі” (В. О. Сухомлинський).
2. У визначенні мовлення завжди вказується на функцію спілкування. Як ця функція виявляється при внутрішньому мовленні

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21]; додаткова [7; 10]

Тема 27. Спілкування

Методичні вказівки: робота з питаннями для самоконтролю передбачає уточнення знань студентів про специфічні характеристики спілкування як процесу та особливого виду діяльності, його функції, структуру, засоби комунікації, механізми та ефекти, що виявляються в перцептивному аспекті спілкування, характерні особливості інтерактивного аспекту спілкування, специфіку різних видів взаємодії. Розв'язання творчих завдань передбачає знання психологічних бар'єрів спілкування.

I. Словникова робота: спілкування, комунікація, вербальні засоби комунікації, невербальні засоби комунікації, комунікативна функція, інтерактивна функція, перцептивна функція спілкування, рефлексія, емпатія, ідентифікація, егоцентризм, каузальна атрибуція, стереотипізація, ефект “ореолу”, ефект новизни, міжособистісне спілкування, міжгрупове спілкування, опосередковане спілкування, безпосереднє спілкування.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке спілкування?
2. Основні функції спілкування.
3. Чим зумовлена потреба людей у спілкуванні?
4. Що таке вербальні засоби спілкування?
5. Що таке невербальні засоби спілкування? Роль у спілкуванні.
6. Основні види невербальних засобів спілкування.
7. Інтерактивний аспект спілкування.
8. Охарактеризуйте перцептивний аспект спілкування.
9. Охарактеризуйте механізми соціальної перцепції.
10. Наведіть приклади ефектів міжособистісного сприймання, що виявляються у спілкуванні.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Назвіть можливі причини ускладнення процесу спілкування.
2. Які механізми та ефекти соціальної перцепції виявляються при співпраці психолога та клієнта? В якому разі їх вплив матиме позитивний або негативний ефекти

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21];
додаткова [5; 11]

Тема 28. Міжособистісне спілкування

Методичні вказівки: робота з питаннями для самоконтролю передбачає уточнення знань студентів про комунікацію в міжособистісних стосунках, основні аспекти міжособистісної комунікації, співробітництво та конкуренції як види взаємодії; види психологічного впливу в інтерактивному процесі сприймання та розуміння людьми одне одного у процесі міжособистісного спілкування, механізми соціальної перцепції.

I.Словникова робота: комунікація, говоріння, слухання, переконання, наслідування, зараження, емпатія, ідентифікація, стереотипізація, каузальна атрибуція, ефект ореолу.

II. Питання та завдання для самоконтролю

1. Комунікація в міжособистісних стосунках.
2. Особливості міжособистісної взаємодії.
3. Сприймання та розуміння людьми одне одного у процесі міжособистісного спілкування.

III. Творчі завдання та проблемні ситуації

1. В чому виявляється специфіка міжособистісної комунікації?
2. Які Ви знаєте елементи психологічного мистецтва говоріння?
3. Охарактеризуйте види взаємодії.
4. Назвіть види психологічного впливу.

Література: основна [4–6; 8; 10–15; 17–21];
додаткова [5; 11]

Перелік питань для здачі модулів курсу

1. Психологія – наука про психіку як єдність свідомого і несвідомого, зовнішнього і внутрішнього психічного у взаємодії людини зі світом.
2. Психологія як наука про душу.
3. Предмет і завдання сучасної психології.
4. Місце психології в системі наук.
5. Галузі психології.
6. Методи психології.
7. Мозок, людська психіка і психічне в єдності світу.
8. Розвиток психіки в онтогенезі.
9. Виникнення і становлення психіки в процесі біологічної еволюції.
10. Основна проблема психології: мозок і психіка.
11. Психічна норма, нормативні відхилення та аномалії.
12. Причини та наслідки ненормативного психічного розвитку.
13. Рівні ненормативного психічного розвитку.
14. Соціальні та біологічні умови розвитку індивіда.
15. Періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості.
16. Розвиток самосвідомості в онтогенезі.
17. Спрямованість особистості.
18. Самосвідомість та «Я-концепція» особистості.
19. Особистісне зростання.
20. Особливості порушень афективно-емоційної сфери.
21. Психологічна допомога у випадках ненормативного психічного розвитку.
22. Психологічна реабілітація при порушеннях поведінки в дитячому віці.
23. Психологічні причини протиправної поведінки.
24. Різновиди та вікові особливості невротичних розладів.
25. Особистість у психоаналізі.
26. Особистість у когнітивній та гуманістичній психології.
27. Людина як багатосистемне явище.
28. Психологія спілкування та взаємодії людей.
29. Загальна характеристика спілкування.
30. Психологічні бар'єри спілкування.
31. Конфлікт як психологічний феномен.
32. Джерела конфліктів.
33. Особливості внутріособистісних конфліктів.
34. Спілкування як обмін інформацією.
35. Спілкування як взаємодія.
36. Спілкування як сприйняття людьми один одного.
37. Ефекти спілкування.
38. Механізми психологічного впливу в процесі спілкування. Переконання. Навіювання. Наслідування. Зараження.
39. Психологічна характеристика груп.
40. Динамічні процеси в малій групі.
41. Проблема лідерства.
42. Невербальне спілкування.
43. Основні феномени міжособистісного розуміння.
44. Принципи класифікації конфліктних ситуацій.
45. Соціометрія та референтометрія. Проблема конформізму-нон-конформізму.
46. Поняття про відчуття і сприймання як початкові ланки пізнавального процесу.
47. Природа та феноменологія відчуттів.
48. Загальні закономірності відчуттів.
49. Природа сприймання.

50. Властивості сприймання.
51. Поняття про пам'ять. Природа пам'яті.
52. Класифікація та види пам'яті.
53. Процеси і закономірності пам'яті.
54. Загальне поняття про увагу.
55. Фізіологічні основи уваги.
56. Види та властивості уваги.
57. Поняття про мислення. Мислення як процес.
58. Класифікація видів мислення.
59. Процес мислення.
60. Мислення і мовлення.
61. Індивідуальні відмінності мислення людини та її інтелект.
62. Природа і функції емоційних явищ.
63. Загальні властивості емоцій та почуттів.
64. Природа і функції волі.
65. Регулятивне значення емоцій і волі в самотворенні особистості.
66. Поняття про уяву. Види і прийоми уяви.
67. Фізіологічні основи уяви. Уява та органічні процеси.
68. Уява і фантазія. Розвиток уяви.
69. Поняття про творчість. Творчість як розв'язування творчих задач.
70. Творче натхнення.
71. Механізми творчості.
72. Спілкування як діяльність.
73. Функції спілкування.
74. Спілкування як інтеракція. Види взаємозв'язку в спільній діяльності.
75. Міжособисте розуміння.
76. Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання.
77. Класифікація груп у психології.
78. Мала соціальна група.
79. Динамічні характеристики малої соціальної групи.
80. Керівництво і лідерство в малих групах.
81. Проблема групової згуртованості і груповий конфлікт.

Орієнтовні завдання для тестового контролю

1. Відчуття – це ...

- а. відображення окремих властивостей предметів і явищ при безпосередній дії подразників на органи чуття;
- б. рухи й дії, спрямовані на досягнення мети;
- в. функціонування внутрішніх органів, положення і рух власного тіла та окремих його частин.
- г. мовні, музичні та шуми

2. Сприймання – це...

- а. формування цілісних образів навколишніх предметів;
- б. відображення цілісних предметів і явищ при безпосередній дії подразників на органи чуття;
- в. чуттєвий образ людини, який є сигналом про значущість подій і регулятором її поведінки в середовищі.
- г. рухи й дії, спрямовані на досягнення мети;

3. За наявністю або відсутністю безпосереднього контактів рецептора з подразником, який викликає відчуття, виділяють:

- а. зір, слух, нюх;
- б. дистантні і контактні рецептори;
- в. адекватні і неадекватні.
- г. взаємодію аналізаторів.

4. За розташуванням рецепторів прийнято поділяти відчуття на:

- а. екстероцептивні, інтероцептивні, пропріорецептивні;
- б. зір, слух, нюх;
- в. тактильні, статичі, больові.
- г. всі відповіді вірні.

5. Розрізняють такі види слухових відчуттів:

- а. тактильні, статичі, больові.
- б. мовні, музичні та шуми
- в. висоту, тембр, тривалість у часі.
- г. адекватні і неадекватні.

6. Зміна чутливості під впливом постійно діючого подразника, що проявляється у зниженні або підвищенні порогів, називається:

- а. синестезією;
- б. адаптацією;
- в. взаємодія аналізаторів.
- г. аглютинацією.

7. Явище сенсibiliзації органів чуття спостерігається в людей, котрі тривалий час займаються

- а. певними різновидами професійної діяльності.
- б. начальною діяльністю;
- в. займаються скульптурою
- г. адекватною діяльністю.

8. Взаємодія зорового і кінестезичного аналізаторів забезпечує адекватне сприймання

- а. відстані, висоти;
- б. розміру, форми, рельєфу предметів, їх віддаленості;
- в. зміни у швидкості автомобіля

г. тиші.

9. Якби сприймання не було....., то при кожному кроці, повороті, русі, зміні освітленості ми б мали справу новими предметами, переставали б розпізнавати те, що було відоме раніше.

- а. константним
- б. предметним;
- в. цілісним та осмисленим.
- г. адекватним.

10. Залежність змісту і спрямованості сприймання від досвіду людини, її інтересів, ставлення до життя, установок, багатства знань це –

- а. структурність;
- б. аперцепція;
- в. вибірковість.
- г. фантазія.

11. Неадекватні сприймання, які неправильно, викривлено, помилково відображають об'єкти, що діють на аналізатори називають:

- а. ілюзіями;
- б. мрією;
- в. фантазіями.
- г. галюцинаціями.

12. Вищим проявом усвідомленого людського сприймання є:

- а. узагальненість;
- б. осмисленість і структурність;
- в. вибірковість.
- г. адекватність.

13. Пам'ять – це

- а. психічний процес, який відображає досвід людини шляхом запам'ятовування, зберігання, відтворення;
- б. набуття життєвого досвіду;
- в. ідеально відтворені образи предметів і явищ навколишнього світу;
- г. привласнення досягнення попередніх поколінь.

14. Висловлювання І.М. Сеченова «Наші відчуття і сприймання, зникаючи безслідно відразу після виникнення, залишали б людину вічно у становищі новонародженого» стосується...

- а. мислення;
- б. уваги;
- в. пам'яті;
- г. розуміння.

15. Однією з найстаріших теорій пам'яті є

- а. асоціативна;
- б. фізіологічна;
- в. діяльнісна;
- г. хімічна.

16. Згідно з гіпотезою абсолютної пам'яті, яка виникла в рамках фізіологічної теорії:

- а. люди пам'ятають завжди все;
- б. люди завжди все забувають;
- в. люди пам'ятають завжди все, але воно зберігається в «глухих підвалах» несвідомого;

г. люди пам'ятають завжди все адекватне.

17. Згідно з хімічною теорією, основою індивідуальної пам'яті є:

- а. рибонуклеїнова кислота;
- б. місця контакту нейрони - синапси;
- в. схожість;
- г. суміжність.

18. Положення про те, що короточасне збереження інформації досягається завдяки циркуляції електричних потенціалів, що виникають внаслідок збудження групи нейронів у замкнених нервових ревербераційних колах, належить

- а. біхевіористичній теорії пам'яті;
- б. когнітивній теорії пам'яті;
- в. фізіологічній теорії пам'яті;
- г. хімічній теорії пам'яті.

19. Специфічно людською є пам'ять:

- а. рухова;
- б. емоційна;
- в. словесно-логічна;
- г. образна.

20. У периферичних частинах аналізаторів (внутрішніх каналах вуха, на сітківці ока, в закінченнях шкірного, нюхового, смакового нервів) фіксується пам'ять:

- а. сенсорна;
- б. короточасна;
- в. тривала.
- г. завжди вся

21. Процеси активного проговорювання, повторення матеріалу лежать в основі

- а. короточасної пам'яті;
- б. довготривалої пам'яті;
- в. сенситивної пам'яті.
- г. образної.

22. В середньому короточасна пам'ять здатна одночасно зберігати

- а. 5 елементів;
- б. 7 елементів;
- в. 3 елементи
- г. всі образи.

23. Виберіть найбільш повне визначення мислення. Мислення –

- а. дає знання про істотні зв'язки і відношення об'єктивної реальності, здійснює у процесі пізнання перехід від явища до його сутності;
- б. аналіз ситуації з метою виявлення таких взаємозв'язків фактів, подій, об'єктів та їх властивостей, які необхідні для розв'язання проблем;
- в. це соціально зумовлений, пов'язаний з мовленням психічний процес самостійного відображення істотно нового, тобто процес узагальненого та опосередкованого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу, що виникає на основі практичної діяльності з чуттєвого пізнання і здатний виходити далеко за його межі.
- г. всі відповіді вірні

24. В основі мисленнєвого процесу лежить

- а. аналітично-синтетична робота всієї кори великих півкуль головного мозку;

- б. аналітично-синтетична робота окремих ділянок кори;
- в. тимчасові нервові зв'язки на рівні першої сигнальної системи.
- г. образна пам'ять.

25. До основних функцій мислення відносять:

- а. розуміння; рефлексія, цілеутворення
- б. розв'язання проблем і задач;
- в. цілеутворення, розуміння, рефлексія, розв'язання проблем і задач.
- г. створення образів.

26. Операційний компонент мислення, що забезпечує його процесуальність, складають:

- а. операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення;
- б. абстрагування, класифікації, систематизації, конкретизації;
- в. всі відповіді вірні.
- г. тимчасові нервові зв'язки на рівні першої сигнальної системи.

27. Мисленнєва операція, сутність якої здійснювати поділ цілого на елементи, вирізнявати окремі його ознаки – це:

- а. синтез;
- б. узагальнення;
- в. аналіз.
- г. тимчасові нервові зв'язки.

28. Основними мисленнєвими операціями є:

- а. порівняння та аналіз;
- б. аналіз та синтез;
- в. абстрагування та синтез.
- г. всі відповіді вірні.

29. Здійснення переходу від загального до часткового з метою встановлення їх відповідності істотному має назву

- а. конкретизація;
- б. дедукція;
- в. інтеграція.
- г. першої сигнальної системи.

30. Дії з об'єктами, відображеними в образах уявлень, уяви та в поняттях, які співвідносяться з певним змістом і спрямовані на перетворення умов пізнання об'єкта, його образу, умов задачі тощо це –

- а. мисленнєві дії;
- б. логічні форми мислення;
- в. умовиводи.
- г дедукція;

31. Форма мислення, яка відображає окремі відношення між предметами та їх ознаками, шляхом ствердження або заперечення, називається

- а. умовивід;
- б. судження;
- в. поняття.
- г. мисленнєві дії;

32. Поняття "оркестр", "листя", "сузір'я" належать до

- а. одиничних;
- б. збірних;
- в. загальних.
- г. конкретних.

33. «Планета Юпітер за розмірами більша за планету Земля» є

- а. категоричним;
- б. релятивне;
- в. атрибутивне.
- г. збірне;

34. Мислення, яке полягає у тому, що розв'язання задач здійснюється шляхом реального перетворення ситуації та здійснення рухового акту, називається:

- а. наочно-дійове;
- б. наочно-образне;
- в. словесно-логічне.
- г. образне;

35. Психічний процес створення людиною нових образів на основі її попереднього досвіду називається

- а. уявою;
- б. сприйманням;
- в. мисленням.
- г. конкретизацією.

36. Коли в уяві людини створення нових образів не скеровується спеціальною метою, уява має

- а. довільний характер;
- б. мимовільний характер;
- в. після довільний характер.
- г. конкретний характер.

37. Коли учитель на уроці пропонує уявити якусь історичну подію, певну місцевість, подорожуючи по карті, уявити ті чи інші міста або країни, уява учнів набуває характеру

- а. творчої;
- б. довільної;
- в. репродуктивної.
- г. конкретної.

38. Уява, що спирається на створення образів, які відповідають описові, називається

- а. пасивна;
- б. творча;
- в. відтворююча.
- г. конкретна.

39. Уява, спрямована на майбутнє, на перспективу життя і діяльності людини, в якій відображаються образи майбутнього, є

- а. мрією;
- б. сном;
- в. сновидінням.
- г. фантазією.

40. Процес створення нового образу шляхом сполучення елементів, взятих з різних уявлень, називається

- а. аперцепцією;
- б. аглютинацією;
- в. схематизацією.
- г. конкретизацією.

41. В основі здатності людини передбачати майбутні події лежить

- а. наукова уява;
- б. художня уява;
- в. антиципація.
- г. інтуїція.

42. Для створення художнього образу дракона із семи головами було використано процес уяви:

- а. літота;
- б. гіперболізація;
- в. типізація.
- г. переносу.

43. Найскладніший прийом, який широко використовується в літературі і полягає у виділенні істотного в однорідних фактах та втіленні їх у конкретних образах, називається

- а. типізацією;
- б. схематизацією;
- в. гіперболізацією.
- г. конкретизацією.

44. У дітей дошкільного віку під час перетворення уяви на довільний процес відбувається розподіл на:

- а. афективну уяву;
- б. пізнавальну уяву;
- в. афективну та пізнавальну уяву.
- г. конкретну уяву.

45. Стійке емоційне ставлення людини до явищ дійсності, яке відображає значення цих явищ відповідно до її потреб і мотивів, це -

- а. емоційні стани людини;
- б. психічні стани особистості;
- в. почуття людини.

46. В одному і тому ж почутті поєднуються різні за знаком емоції. Таке явище носить назву

- а. амбівалентності;
- б. знак емоцій;
- в. ступінь контролю емоцій
- г. модальність емоцій.

47. Виникаючи як результат узагальнення окремих емоцій, почуття визначають динаміку і зміст ситуативних емоційних реакцій і стають утвореннями

- а. психічної сфери людини;
- б. емоційної сфери;
- в. когнітивної сфери особистості.
- г. особистісної сфери.

48. Особливий стан психічних процесів і станів, пов'язаний з інстинктами, потребами й мотивами, що відображають у формі безпосереднього тимчасового переживання значущість діючих на індивіда явищ та ситуацій для його життєдіяльності – це

- а. почуття людини;
- б. емоції;
- в. психічні стани.
- г. когнітивна сфера особистості.

49. Згідно з якою теорією емоції пов'язані з певними фізіологічними реакціями: ми засмучені тому, що плачемо; боїмося тому, що тремтимо, доведені до люті тому, що б'ємо іншого?

- а. «периферійною теорією»У. Джемма;
- б. психоаналітичної теорії;
- в. фрустраційної теорії емоцій.
- г. інформаційної теорії.

50. Емоції виникають внаслідок нестачі або надлишку інформації про можливість задоволення потреби. Рівень емоційної напруги визначається силою потреби і величиною дефіциту інформації, необхідної для досягнення мети згідно з теорією

- а. когнітивного дисонансу Л. Фестінгера;
- б. диференціальних емоцій К. Ізарда;
- в. інформаційною теорією П.Симонова.
- г. психоаналітичною теорією.

51. При яких етапах сильного емоційного збудження ще зберігається орієнтація і контроль?

- а. афектах (страх, гнів, радість);
- б. паніка, жах, екстаз;
- в. специфічних або особливих станах свідомості;
- г. звуженні свідомості.

52. Явище, при якому людині спочатку дуже важко, потім вона зникає і з'являється «друге дихання» і, зрештою, втрачає сили і мусить завершити діяльність, називається

- а. звуженням свідомості;
- б. біологічним стресом;
- в. реакції тривоги.
- г. панікою.

53. Загальний емоційний стан людини, що характеризує її життєвий тонус впродовж певного часу є

- а. тривоогою;
- б. пристрастю;
- в. настроєм.
- г. депресією.

54. До базових емоцій належать:

- а. радість, горе, страх, гнів, подив, відраза;
- б. апатія, хвилювання, депресія, розчарування, жаль, гнів, сум, зневіра, туга, горе;
- в. веселість, зніяковілість, презирство, іронія, провина.
- г. всі відповіді вірні.

55. Емоційні стани виявляються в

- а. настроях, афективних станах, стресах;
- б. афективних станах, стресах;

- в. настроях, емоційних тонах.
- г. зніяковілості, презирстві, іронії.

56. Емоційний стан гострого беззмістовного хвилювання, що пов'язується у свідомості людини з прогнозуванням невдачі, небезпеки або ж очікування чогось важливого, значущого в умовах невизначеності – це

- а. апатія;
- б. тривога;
- в. депресія.
- г. всі відповіді вірні.

57. Веселість, зніяковілість, провина, презирство, іронія належать до групи

- а. комунікативних емоцій;
- б. інтелектуальних емоцій;
- в. вторинних емоцій.
- г. всі відповіді вірні.

58. Здивування, почуття здогадки, упевненість, сумнів належать до групи

- а. комунікативних емоцій;
- б. інтелектуальних емоцій;
- в. вторинних емоцій.
- г. настрою, емоційних тонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Принципы организации памяти человека: системно-деятельностный подход к изучению памяти человека. Учебно-методическое пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 80 с.
2. Барабанщиков В.А. Психология восприятия: Организация и развитие перцептивного процесса. – М.: Когито-Центр; Высшая школа психологии, 2006. – 240 с.
3. Брунер Дж. Психология познания. – М.: Прогресс, 1977. – 412 с.
4. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для педагогічних спеціалізованих вузів / М.Й.Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
5. Введение в психологию: учебник для студентов университетов / Р.Л.Ат-кинсон, Р.С.Аткинсон, Э.Е.Стим и др. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2003. – 672 с.
6. Веккер Л.М. Психические процессы: В 3 т.– Л.: Изд-во ЛГУ, 1974.– Т.1. – 334 с.
7. Восприятие: механизмы и модели / Под. ред. Л.Я.Белопольского, Н.Ю.Алексеевко. – М.: «Мир», 1974. – 368с.
8. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: Навч. посіб. для вузів / Глухівський держ. пед. унів-т. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
9. Дубравська Д.М. Основи психології: Навч. посіб. для вузів. – Львів: «Світ», 2001. – 280 с.
10. Естественнаучные основы психологии / Под ред. А.А.Смирнова, А.Р.Лурия, В.Д.Небылицына. – М.: Педагогика, 1978. – 368 с.
11. Загальна психологія: Підруч. для вузів / За заг. ред. С.Д.Максименка. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 688 с.
12. Загальна психологія: Підруч. для вузів / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005. – 464 с.
13. Зинченко В.П., Величковский Б.М., Вучетич Г.Г. Функциональная структура зрительной памяти. – М.: Изд-во Моск. унив-та, 1980. – 272 с.
14. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 159 с.
15. Когнитивная психология: Учеб. для вузов / Под ред. В.Н.Дружинина, Д.В.Ушакова. – М.: ПЕР СЭ, 2002. – 480с.
16. Корольчук М.С. Психологія: схеми, таблиці, опорні конспекти, методики: Навч. посіб. для вузів / М.С.Корольчук, В.М.Крайнюк, В.М.Марченко. – К.: Ельга, 2005. – 320 с.
17. Кузнецов М.А. Эмоциональная память. – Х.: Крок, 2005. – 568 с.
18. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 584с.
19. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984. – 444 с.
20. Лурия А.Р. Внимание и память. – М.: Изд-во МГУ, 1975. – 104 с.
21. Лурия А.Р. Речь и мышление. – М.: Изд-во МГУ, 1975. – 120 с.
22. Макарова Л.Л., Синельников В.М. Загальна психологія: Навч. посіб. для вузів / Макіївський економіко-гуманітарний інститут. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 200 с.
23. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К.: Вища школа, 2000. – 480 с.
24. Немов Р.С. Психология: В 3-х кн. – М.: Владос, 1999. – Кн. 1. – 688 с.
25. Общая психология / Под ред. А.В.Петровского. – М.: Просвещение 1986. – 464 с.
26. Основи психології: Навч. посіб. / А.І.Веракіс, Ю.І.Завалевський, К.М.Левківський. – К.: Видавництво навчальної літератури, 2005. – 416 с.
27. Основи психології: Підруч. / За заг. ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. – К.: Либідь, 1999. – 632 с.
28. Петухов В.В. Психология мышления. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 90 с.
29. Познавательные процессы: ощущения, восприятие / Под ред. А.В.Запорожца, Б.Ф.Ломова, В.П.Зинченко. – М.: Педагогика, 1982. – 336с.
30. Психология / Под ред. А.А.Крылова. – М.: Проспект, 1999. – 584 с.
31. Психологія / За ред. Ю.Л.Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.
32. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1989. – Т. I. – 328 с.

33. Сборник задач по общей психологии / Под ред. В.С.Мерлина. – М.: Просвещение, 1974. – 208 с.
34. Смирнов А.А. Развитие и современное состояние психологической науки в СССР. – М.: Педагогика, 1975. – 352 с.
35. Солсо Р.С. Когнитивная психология. – М.: Тривола, 1996. – 600 с.
36. Тихомиров О.К. Психология мышления. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 272 с.
37. Фресс П. Экспериментальная психология / П.Фресс, Ж.Пиаже. – М.: Прогресс, 1975. – Вып. 4. – 284 с.
38. Хрестоматия по вниманию / Под ред. А.Н. Леонтьева и др. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 296 с.
39. Ушакова Т.Н. Проблема внутренней речи // Вопросы психологии. – 1985. – №2. – С. 39-51.
40. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.
41. Хрестоматия по общей психологии. Ощущение и восприятие / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, М.Б.Михалевской. – М.: Изд-во МГУ, 1975. – 400 с.
42. Хрестоматия по общей психологии: Психология мышления / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, В.В.Петухова. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 400 с.
43. Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, В.Я.Романова. – М.: Изд-во МГУ, 1979. – 272 с.
44. Цимбалюк І.М. Психологія: Навч. посіб. для вузів / І.М.Цимбалюк. – К.: Професіонал, 2006. – 576 с.
45. Элькин Д.Г. Восприятие времени. – М.: Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1962. – 312 с.